

ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ЖІНОК: СТАТТЯ 12 СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Серія документів, які стосуються
Конвенції Ради Європи про запобігання
насильству стосовно жінок і домашньому
насильству та боротьбу з цими явищами

ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ЖІНОК: СТАТТЯ 12 СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Серія документів,
які стосуються Конвенції Ради Європи
про запобігання насильству стосовно жінок
і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами

Підготували:

Маріанн Гестер,
професор, кафедра гендерно-
зумовленого насильства
та міжнародної політики,
факультет державної політики,
Брістольський університет,
Велика Британія

та

Сара-Джейн Ліллі,
науковий співробітник,
Брістольський університет,
Велика Британія

Франкомовне видання:

Prévention de la violence à l'égard des femmes: Article 12 de la Convention d'Istanbul

Висловлені в цьому документі погляди є відповідальністю автора(ів) і не обов'язково відображають офіційну політику Ради Європи.

Запити, пов'язані з відтворенням чи перекладом всього цього документа або його частини, повинні бути адресовані Директоратові комунікацій (F-67075 Страсбург, Седекс або на publishing@coe.int). Інші звернення стосовно цього документа мають бути передані до Відділу з питань рівності Генерального директорату з питань демократії Ради Європи.

Усі інформаційні посилання, наведені в цьому документі, чинні станом на 4 квітня 2014 року.

Проект Ради Європи «Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Україні»
(фінансується урядом Швеції)

www.coe.int/web/stop-violence-against-women-ukraine

Дизайн і макет обкладинки: K.I.C.

Зміст

ВСТУП	5
СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 12	6
НЕДОПУЩЕННЯ НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО ЖІНОК	9
Теоретичні моделі для розуміння недопущення насильства стосовно жінок	9
Огляд профілактичних заходів, що вживаються державами – членами Ради Європи	13
Фактологічна база	14
ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА СТАТТЕЮ 12	16
Подолання гендерних стереотипів	16
Робота з вразливими групами	28
Залучення чоловіків та хлопців	33
Посилення спроможності жінок	38
ВИСНОВОК	43
ЧЕК-ЛИСТ	44
КЛЮЧОВІ ДЖЕРЕЛА РАДИ ЄВРОПИ	46
БІБЛІОГРАФІЯ	49

Вступ

Запобігання становить центральний елемент скоординованої та стратегічної відповіді, спрямованої покласти край насильству над жінками, яка має втілюватися паралельно з наданням ефективної допомоги, проведенням захисних заходів та кримінальним переслідуванням. Сфера недопущення – одна з чотирьох основних складників комплексного підходу до протидії насильству стосовно жінок, на яких ґрунтується Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (надалі – «Стамбульська конвенція»). Заходи з недопущення насильства винятково стратегічні в довгостроковій перспективі ліквідації насильства стосовно жінок, бо їхнє завдання – забезпечити далекосяжні зміни у ставленні та врешті у поведінці. Жодна дія, спрямована на усунення насильства за ґендерною ознакою, не може бути ефективною без докорінної зміни свідомості. Стамбульська конвенція визначає цю довгострокову перспективу і, як фундаментальний принцип, спільний для всіх превентивних заходів, закликає держави-члени лобювати зміни в соціально-культурній поведінці жінок та чоловіків з метою викорінення упереджень, звичаїв і будь-якої негативної практики, що базується на ґендерних стереотипах.

Цей документ має на меті запропонувати особам, що беруть участь у формуванні державної політики, та практикам теоретичні засади та практичні приклади, що показують, якою мірою комплексна політика недопущення може сприяти суттєвому зменшенню насильства стосовно жінок. Він завершується рекомендаціями представникам держави та іншим учасникам, що мають намір ініціювати ефективні заходи запобігання, направлені на подолання ґендерних стереотипів, як заохочувати чоловіків та хлопців враховувати потреби вразливих груп та сприяти самостійності жінок, як це передбачає стаття 12 Стамбульської конвенції.

Сфера застосування статті 12

Грунтуючись на уявленні, що гендерна нерівність є причиною та наслідком насильства стосовно жінок, Стамбульська конвенція містить цілу главу про недопущення, в якій зазначено заходи, спрямовані на те, щоб покласти край актам насильства стосовно жінок шляхом досягнення більшої гендерної рівності. Це передбачає визнання того факту, що насильство стосовно жінок, яке за своєю природою базується на гендерних ознаках, походить корінням від дисбалансу влади та нерівності між жінками та чоловіками. Це також передбачає заходи, покликані не допустити жодного насильства стосовно жінок: фізичного, сексуального та психологічного насильства, переслідування, сексуального домагання, каліцтва жіночих геніталій, примусового шлюбу, примусового аборту та примусової стерилізації. Більше того, держави – члени Стамбульської конвенції мають можливість застосовувати її положення до всіх жертв домашнього насильства і в такому разі вони можуть враховувати особливі фактори, пов'язані з домашнім насильством стосовно дітей або осіб похилого віку, та вжити необхідних заходів для недопущення такого насильства.

Стаття 12 містить загальне зобов'язання запобігати насильству стосовно жінок. Вона супроводжується статтями 13 та 16, в яких міститься конкретніший опис цього зобов'язання та заклик вжити детально описаних заходів запобігання у сфері підвищення обізнаності, формальної освіти, тренування, а також програм для кривдників.

Стаття 12. Загальні зобов'язання

1. Сторони вживають необхідних заходів для заохочення змін у соціальних і культурних моделях поведінки жінок та чоловіків з метою викоринення упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності жінок або на стереотипних ролях жінок та чоловіків.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для запобігання всім формам насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, будь-якою фізичною або юридичною особою.

3. Будь-які заходи, ужиті згідно із цією главою, повинні враховувати та спрямовуватися на особливі потреби осіб, які стали вразливими внаслідок особливих обставин; у центрі таких заходів повинні бути права людини та всіх жертв.

4. Сторони вживають необхідних заходів для заохочення всіх членів суспільства, особливо чоловіків і хлопців, активно сприяти запобіганню всім формам насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

5. Сторони забезпечують, щоб культура, звичай, релігія, традиція або так звана «честь» не розглядалися як виправдання будь-яких актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

6. Сторони вживають необхідних заходів для заохочення програм та діяльності для надання жінкам самостійності.

Мета статті 12 полягає в тому, щоб знайти шлях до серця та розуму людей аби забезпечити зміну свідомості, ставлення та уявлень стосовно жінок, їхньої ролі та соціального статусу, їхньої сексуальності, а також їхньої здатності ухвалювати рішення та діяти. Кінцевою метою є зміна поведінки чоловіків та жінок, хлопців та дівчат, на яку тепер занадто часто впливають упередження, гендерні стереотипи або звичаї та традиції, основані на викривленому уявленні про гендер, що сприяє поширенню та виправданню насильства стосовно жінок (стаття 12, пункти 1 і 2).

Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції містить детальніший опис того, що з цього випливає. Зокрема, в ній зазначено, що будь-які превентивні заходи повинні враховувати та спрямовуватися на особливі потреби осіб, які стали вразливими внаслідок особливих обставин¹ (стаття 12, пункт 3). Це означає, що заходи державної політики, спрямовані на

¹ У тексті всього цього документа термін «вразливі групи» стосується переліку «осіб, які стали вразливими внаслідок особливих обставин», з огляду на пункт 3 статті 12. Це зроблено з метою скорочення, і використання термінів «вразливі групи» або «вразливі особи» не повинно тлумачитися у такий спосіб, що автори цього документа чи Рада Європи вважають певні групи як вразливі за своєю природою. Фактори вразливості містяться скоріше в соціальних, економічних та культурних процесах і в нерівності, що з часом змінюються, і саме вони «роблять» деякі групи вразливими.

довгострокове недопущення всіх форм насильства стосовно жінок, мають визначати засоби для підвищення обізнаності стосовно рівня насильства, якому піддаються жінки з інвалідністю, особи, які зловживають наркотиками та алкоголем, повії, представники етнічних або національних меншин, мігранти (зокрема біженці або мігранти без документів), гомосексуальні, бісексуальні та трансгендерні особи, ВІЛ-позитивні, безпритульні, діти та особи похилого віку, вагітні жінки, а також мешканці сільських або віддалених районів, та вказувати на те, як важливо подолати стереотипи та упередження серед більшості населення.

У пункті 4 статті 12 визнається перспективність залучення чоловіків та хлопців до зусиль із недопущення насильства стосовно жінок шляхом зміни ставлення до гендерних ролей, стереотипів та прийнятної поведінки, та міститься заклик до держав-членів заохочувати всіх членів суспільства, особливо чоловіків та хлопців, брати активну участь у подоланні насильства стосовно жінок, подаючи приклад або активно пропагуючи зміни.

Згідно з завданням Конвенції змінити ставлення до жінок та уявлення про них, пункт 5 статті 12 декларує, що злочини проти жінок розцінюються як злочини, незалежно від мотивів. Культура, звичаї, релігія, традиції або так звана «честь» не можуть служити виправданням актів насильства стосовно жінок.

Виходячи з принципу, що насильство стосовно жінок є причиною і наслідком гендерної нерівності, пункт 6 статті 12 закликає до запровадження спеціальних заходів або програм, спрямованих на забезпечення самостійності жінок з метою зменшення їхньої вразливості до насильства шляхом досягнення гендерної рівності в усіх галузях, зокрема в політиці та економіці.

Недопущення насильства стосовно жінок

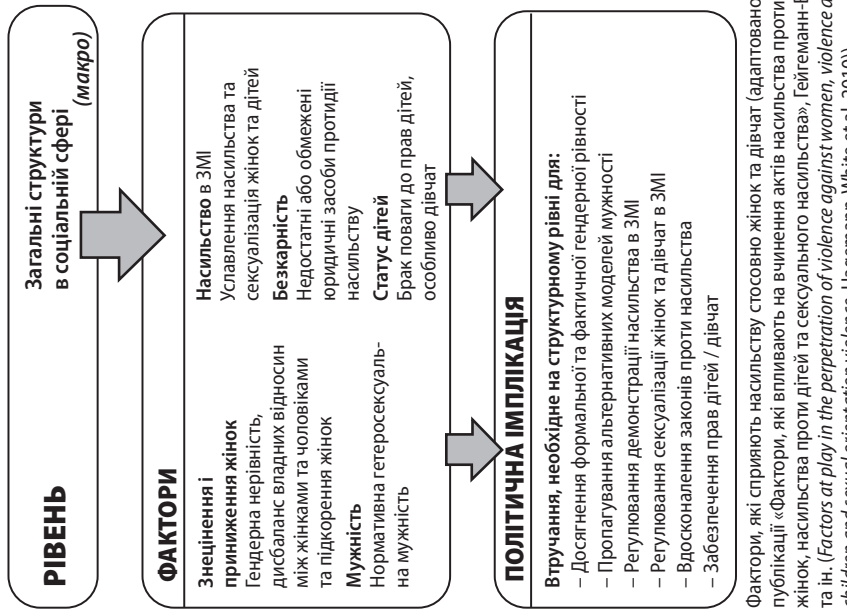
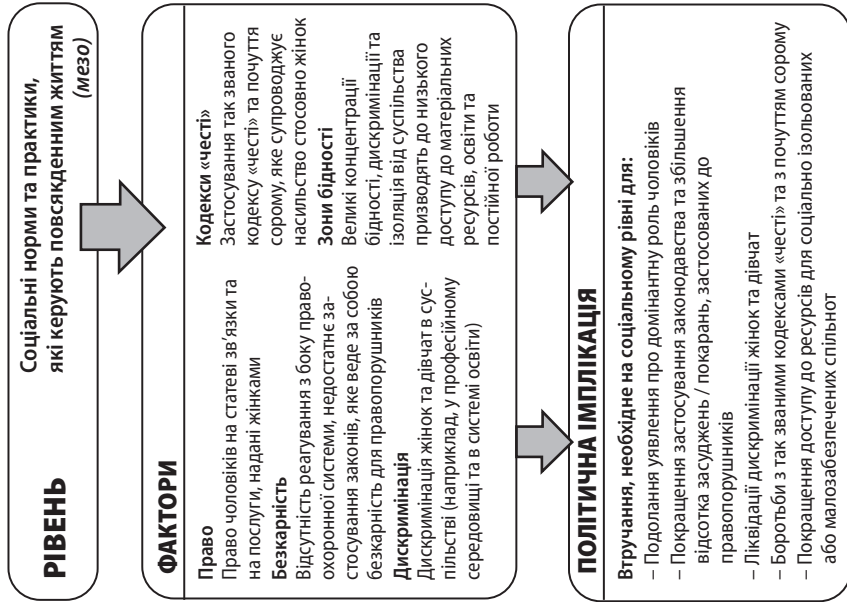
Насильство стосовно жінок за гендерною ознакою порушує права жінок та дівчат та впливає на їхню здатність брати повноцінну участь у суспільному житті. Воно може проявлятися у таких формах, як, наприклад, домашнє насильство, сексуальне насильство, примусовий шлюб, каліцтво жіночих геніталій.

Теоретичні моделі для розуміння недопущення насильства стосовно жінок

Походячи корінням від гендерної нерівності та нерівних владних відносин, насильство стосовно жінок за гендерною ознакою є скоріше результатом численних впливів та факторів ризику, аніж єдиної причини. Існує багато моделей, які демонструють зв'язки між факторами ризику та їхнім впливом, а також те, як вони призводять до актів насильства. «Екологічна модель»², наприклад, класифікує фактори ризику за різними рівнями, на яких вони виникають (соціальний, інституційний, рівень громади та індивідуальний). Гейгеманн-Вайт (2010) розробила на цій підставі інтерактивну модель, основу на результатах комплексних досліджень різних факторів, які сприяють скоєнню злочину, для того, щоб проілюструвати, як різні фактори ризику поєднуються на різних рівнях та створюють різні сценарії актів насильства стосовно жінок за гендерною ознакою. Ця інтерактивна модель закладає корисну основу для формування стратегій запобігання (що визначається як «усунення засобів, шляхів та механізмів гендерної нерівності»), оскільки вона визначає обставини, які сприяють вчиненню актів насильства, а тому мають бути усунуті заради ефективного недопущення насильства стосовно жінок³. Ця модель визначає фактори, які необхідно усунути

2 Гайзе Л. (1998), «Насильство стосовно жінок: інтегровані екологічні засади» (Heise L. (1998), *Violence against women: an integrated, ecological framework*, *Violence Against Women*, 1998, vol. 4, no 3, p. 262).

3 Гейгеманн-Вайт К. та інші, «Фактори, які сприяють вчиненню актів насильства стосовно жінок, насильства стосовно дітей та сексуального насильства. Багаторівнева інтерактивна модель», Європейська комісія, «Дослідження можливостей, нагод та потреб у стандартизації національного законодавства щодо насильства стосовно жінок, насильства стосовно дітей

РІВЕНЬ

Пов'язаність взаємодія в
безпосередньому середовищі
(мікро)

ФАКТОРИ

Схвалення однопітками
Підтримка, визнання та підсилення
насильства над жінками та дівчатами
(НСЖД) з боку однопітків

Стереотипи
Стіпки уявлення про те, що «нормально» для
чоловіка/хлопця або для жінки/дівчини

Міфи
Стіпки стереотипи та помилкові уявлення
щодо НСЖД

Грошові винагороди
Справжні або уявні винагороди за
насильство

ПОЛІТИЧНА ІМПЛІКАЦІЯ

Втручання, необхідне в безпосередньому оточенні для:

- Боротьби із підтримкою насильства рівними за становищем особами
- Заочинення засудження актів НСЖД однопітками
- Зміни гендерних стереотипів шляхом виховання та підвищення суспільної обізнаності
- Розвінчання міфів стосовно НСЖД
- Забезпечення функціонування ефективного комплексу правил, покарань та відшкодувань, пов'язаних із насильством стосовно жінок та дівчат, у навчальних закладах та на підприємствах
- Покращення доступу до ресурсів, освіти та підтримки для родин, які живуть у бідності, особливо для жінок та дітей
- Переоцінення ролі дівчат

РІВЕНЬ

Історія індивідуального життя
(онтогенетичний)

ФАКТОРИ

Чоловіча сутність
Вороже ставлення до жінок,
схвалення насильства над
ними, потреба доводити собі,
що «я – справжній чоловік»

**Емоційні та пізнавальні
дефіцити**
Брак емпатії та поваги до жінок
та дівчат

**Дитинство в родині, нездатний
забезпечити базовий догляд**

Безособова стать
Статева соціалізація, зосеред-
ження на завоюванні та контролі

Зловживання стимуляторами
Зловживання порнографією,
алкоголем і наркотиками

Ранній травматизм
Раннє спостереження за
насильством вдома або
зловживання довірою

ПОЛІТИЧНА ІМПЛІКАЦІЯ

Втручання, необхідне на особистому та сімейному рівні для:

- Пропагування альтернативної маскулінної самобутності, яка не розглядає жінок як неповноцінних
- Розширення уявлення про ролі жінок та дітей, особливо запобігання ставленню до них як до майна
- Підсилення підтримки родин та батьківських програм, які стосуються гендерних питань
- Пропагування статевої етики та етики догляду через виховання
- Стимулювання молодих чоловіків критично підходити до порнографії
- Забезпечення того, що працівники служб боротьби зі зловживанням наркотиками та алкоголем враховують аспекти, пов'язані з НСЖД
- Забезпечення того, що працівники медичних закладів з догляду за душевнохворими враховують аспекти, пов'язані з НСЖД
- Надання підтримки дітям, які стали жертвами насильства

Джерело: «Припинити насильство стосовно жінок» (2011), «Світ можна змінити: заклик до довгострокових предметних дій для недопущення насильства стосовно жінок та дівчат» (End Violence Against Women (2011), A Different World is Possible: A Call for Long-Term and Targeted Action to Prevent Violence against Women and Girls, EVAW Coalition, London, p. 18–19). http://www.endviolenceagainstwomen.org.uk/data/files/resources/19/a_differnt_world_is_possible_report_email_version.pdf

на чотирьох рівнях – суспільство, установи, родина/одноріччя та індивідуальний рівень – залежно від того рівня, на якому проявляється вплив.

На загально-соціальному рівні (*макро*) держава має вживати заходів запобігання, щоб подолати наявні соціальні підвалини. Зміну ставлення, яке сприяє вчиненню актів насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, можна та необхідно заохочувати, зокрема, шляхом представлення позитивних концепцій «мужності», а також регулювання висвітлення явища насильства та сексуалізації жінок у засобах масової інформації. Також слід вдосконалити законодавство та ініціювати ефективніше його впровадження не лише для притягнення правопорушників до відповідальності, але й для врівноваження владного балансу у відносинах між жінками та чоловіками, ліквідації дискримінації та забезпечення самостійності жінок⁴.

Окрім такого втручання на загальнодержавному рівні, необхідні заходи на інституційному рівні (*мезо*), покликані змінити нинішні норми та цінності стосовно покірної поведінки жінок. Необхідно спрямувати політику на подолання стійких уявлень стосовно «домінантного» становища чоловіків, «кодексів честі», які існують у певних спільнотах, дискримінації за гендерною ознакою в галузях освіти та праці, та неспроможності відповідних органів застосувати санкції за всі види гендерно зумовленого насильства стосовно жінок, що створює атмосферу безкарності.

Інший рівень (*мікро*) стосується родини та/або одноріччя і містить фактори, які призводять до насильства в цих середовищах, коли очікувана або соціально прийнята практика стає наслідком загальних соціальних норм, тобто історичних і культурних гендерних стереотипів, які можуть існувати як у межах окремої родини, так і, наприклад, у групах підлітків що підтримують антисоціальну поведінку та/або фізичну та сексуальну агресію. Законодавчі ініціативи та практичні заходи, які ефективно залучають чоловіків і хлопців, зокрема, до роботи з групами молоді, проведення спортивних або інших місцевих заходів, можуть сприяти зміні соціальних норм у результаті подолання

та сексуального насильства» (Hagemann-White C. et al. (2010), *Factors at play in the perpetration of violence against women, violence against children and sexual orientation violence – A multi-level interactive model*, in European Commission, *Feasibility study to assess the possibilities, opportunities and needs to standardize national legislation on violence against women, violence against children and sexual orientation violence*, Publications Office of the European Union, Luxembourg); Бюро публікацій Європейського Союзу, Люксембург, 2010; Келлі Л. та Ловетт Ж. (2012), «Обмін практичним досвідом стосовно досягнення гендерної рівності: заходи з підвищення обізнаності, покликані подолати насильство стосовно жінок та дівчат», доповідь для обговорення (Kelly L. et Lovett J. (2012), *Exchange of good practices on gender equality: awareness-raising activities to fight violence against women and girls*, discussion paper – United Kingdom, European Commission (Justice)): http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/exchange_of_good_practice_uk/uk_discussion_paper_uk_2012_en.pdf.

4 Там само.

гендерних стереотипів та ліквідації «винагород» за дії, спрямовані проти потенційних або вразливих жертв, і «можливостей» вчинення таких дій.

Індивідуальний рівень (*онтогенетичний*), або життєва історія, стосується індивідуальних характеристик, що сприяють виникненню схильності до насильства, та демонструє, що такий вплив, як неналежне батьківське виховання, раннє страждання від насильства в сім'ї, агресивна «мужність» або «зловживання стимуляторами» (наркотиками, алкоголем) сприяють вчиненню актів насильства стосовно жінок. Недопущення насильства на цьому рівні повинно передбачати виховний та терапевтичний вплив на кривдників, роботу спеціалістів із дітьми, які стали жертвами насильства, або із дітьми, які стали свідками домашнього насильства між батьками, профілактичні програми батьківського виховання, а також втручання з метою зменшення вживання шкідливих речовин. Цільова підтримка жінок, які стали жертвами насильства за гендерною ознакою, також важлива на цьому рівні.

Огляд профілактичних заходів, що вживаються державами – членами Ради Європи

У державах-членах профілактичні заходи, спрямовані на боротьбу з насильством стосовно жінок, головним чином, впроваджуються у формі програм з підвищення обізнаності, навчання, тренування та громадської діяльності. Поширені державні кампанії по боротьбі з домашнім насильством – переважно їх спільно проводять державні органи та неурядові організації, поєднуючи вагу державної допомоги зі знаннями спеціалістів у галузі насильства стосовно жінок за гендерною ознакою. До останніх тенденцій у методах проведення кампаній належить використання інтернет сайтів та інформаційних матеріалів, створених з урахуванням потреб особливо вразливих цільових груп, таких як жінки-мігранти, представники темношкірих спільнот і етнічних меншин, жінки-інваліди, жертви домашнього насильства. Незначна кількість кампаній мали на меті зміну ставлення до лесбіянок, геїв, бісексуалів та трансгендерних осіб (LGBT)⁵. Що стосується сексуального насильства стосовно жінок, деякі держави-члени ініціювали проведення кампаній з підвищення обізнаності або програми з професійної підготовки, окрім цього, існують суттєві відмінності між державами-члена-

5 EIGE, дослідження «Комплекс методів, інструментів і практичних рекомендацій у сфері домашнього насильства (сфера D Пекінської платформи дій)» – Підвищення обізнаності (EIGE (2013), *Study on "Collection of methods, tools and good practices in the field of domestic violence (area D of Beijing Platform for Action)" – Awareness-raising*). <http://eige.europa.eu/sites/default/files/EIGE-DOMESTIC-VIOLENCE-AWARENESS-RAISING.pdf>.

ми стосовно надання спеціалізованих матеріалів та допомоги жертвам і фахівцям з питань сексуального насильства⁶. У Європі найбільше висвітлюють у кампаніях та в інших акціях з підвищення обізнаності насильство з боку інтимного партнера або домашнє насильство.

Більшість держав-членів проводять програми та заходи, спрямовані на навчання дітей, викладачів, молоді та громад⁷, а також заходи з тренування в усіх установах, які мають до цього стосунки (судові установи, поліція, практикуючі юристи, професійні діячі в галузі освіти, персонал соціальних служб і фахівці в сфері охорони здоров'я). Ці заходи призначені покращити знання спеціалістів у тому, що стосується всіх форм насильства стосовно жінок, та розвинути в них необхідні вміння для належного розв'язання проблем, та/або ще використовуються «каскадні» тренінги для передання знань у межах спільноти або інституцій⁸.

Фактологічна база

Через те, що нема загалом ґрунтовного оцінення, фактологічна база даних про заходи недопущення перебуває поки що в зародковому стані. З дослідницького погляду, ефективність програм, які пропагують гендерну рівність та призначені запобігати насильству між інтимними партнерами, може бути успішно проілюстрована лише із застосуванням особливих дослідних моделей, таких як контрольовані змішані досліді або квазіекспериментальні моделі. Більшість наявних даних загалом представлена за *потенційною* ефективністю програм згідно з теоретичними розрахунками або відомими факторами ризику, навіть якщо їх ефективність майже не підкріплена фактами⁹. Однак відсутність доказів не повинна інтерпретуватися як доказ від-

6 EIGE, «Дослідження з метою виявлення та мапування наявних даних і ресурсів з питання сексуального насильства над жінками у ЄС» (*The study to identify and map existing data and resources on sexual violence against women in the EU*, Publications Office of the European Union, Luxembourg).

7 <http://eige.europa.eu/content/domestic-violence>.

8 Рада Європи, Аналітичне дослідження результатів четвертого раунду моніторингу виконання Рекомендацій (2002)5 Комітету міністрів державам – членам Ради Європи про захист жінок від насильства (Council of Europe (2014), *Analytical study of the results of the 4th round of monitoring the implementation of Recommendation Rec(2002)5 on the protection of women against violence*). www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-against-women/Analytical%20study%20FR.pdf; ЄІГР, дослідження «Комплекс методів, інструментів та практичних рекомендацій у сфері домашнього насильства (сфера D Пекінської платформи дій)» – Навчання (EIGE (2013), *Study on "Collection of methods, tools and good practices in the field of domestic violence (area D of Beijing Platform for Action)" – Training*) <http://eige.europa.eu/sites/default/files/EIGE-GOOD-PRACTICES-TRAINING-Domestic-Violence.pdf>.

9 Для додаткової інформації див. публікацію Всесвітньої організації охорони здоров'я / Лондонської школи гігієни та тропічної медицини «Недопущення насильства з боку інтимного партнера та сексуального насильства стосовно жінок: втрутитися і отримати докази», ВОЗ, Женева, зокрема, ст. 36 та ст.ст. 70–75 (World Health Organization / London School of Hygiene and

сутності фактів¹⁰, і розробникам слід базувати програми на результатах та висновках, одержаних під час проведення поточних заходів запобігання, які розглядаються як «перспективні», тобто на методах, що:

- ▶ застосовують підхід, що передбачає гендерну недискримінацію та захист прав людини;
- ▶ надають місцеву фактологічну базу;
- ▶ є життєздатними та відтворюваними ;
- ▶ залучають виключені сфери суспільства;
- ▶ передбачають використання власності місцевої спільноти;
- ▶ передбачають партнерство¹¹.

Цей документ ґрунтується на даних, одержаних за результатами оцінення практики (за наявності), а також на практиках, які вважають «перспективними» з погляду зобов'язань, визначених у статті 12. Мета цього документа – формулювання практичних порад для розроблення заходів запобігання згідно з вимогами Стамбульської конвенції.

Tropical Medicine (2010), *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*, WHO, Geneva).

10 Гайзе Л., «Як можна зупинити насильство з боку партнера? Огляд фактів» (Heise L. (2011), *What works to prevent partner violence? An evidence overview*); <http://strive.lshtm.ac.uk/system/files/attachments/What%20works%20to%20prevent%20partner%20violence.pdf>.

11 Келлі Л. та Ловетт Ж., в цит. творі (Kelly L. et Lovett J. (2012), *op. cit. supra*) (примітка 3).

Виконання зобов'язань за статтею 12

Системні зміни, необхідні для ліквідації насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, потребуватимуть комбінації низки заходів запобігання на різних рівнях. Держави-члени вживають заходів для підвищення гендерної рівності шляхом зміни соціальних норм, які базуються на гендерних стереотипах, та залучення чоловіків і хлопців до масштабніших зусиль, розцінюваних як необхідні для забезпечення самостійності жінок та дівчат. Нижче наведені приклади таких ініціатив. Метою є надання рекомендацій особам, що формують державну політику, у зв'язку з виконанням статті 12 Стамбульської конвенції.

Подолання гендерних стереотипів

«Стереотипи – частина людської природи. Вони є засобом класифікації людей, часто в несвідомий спосіб, на особливі види або групи, частково для спрощення сприйняття світу, який нас оточує»¹². Ці стереотипи водночас описові (всіх членів певної групи сприймають як таких, що мають однакові характеристики незалежно від індивідуальних особливостей) та нормативні (встановлюють параметри «прийнятної» поведінки). Гендерні стереотипи представляють міфи про жінок та чоловіків як «істину». Наприклад, у багатьох суспільствах і культурах жінок вважають більш емоційними і менш раціональними, і, як наслідок, менш надійними і менш гідними довіри, ніж чоловіки. Ці уявлення часто відображають історичне та сучасне дискримінаційне (патріархальне) ставлення до жінок. Воно часто коріниться в культурних, релігійних і традиційних цінностях. Стереотипи створюють проблеми, коли слугують тому, щоб принизити і підкорити жінок як загалом, так і в конкретних випадках.

Зусилля, спрямовані на зміну соціальних і культурних ставлень та звичок чоловіків і жінок, повинні базуватися на заходах ефективного подолання гендерних стереотипів. Таких заходів можна вживати на різних рівнях: недискримінаційне / антидискримінаційне законодавство, запобіжні стратегії, кампанії з підвищення обізнаності населення, співпраця з засобами

12 Кук Р. та К'юсек С., «Гендерні стереотипи: транснаціональні правові перспективи» (Cook R. and Cusack S. (2010), *Gender stereotyping: transnational legal perspectives*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, p. 1).

масової інформації, залучення освітнього сектора, а також розроблення програм для груп населення, особливо сильно зачеплених негативними гендерними стереотипами та пов'язаними з ними шкідливими практиками. Нижче проілюстровано практичні особливості реалізації цих ініціатив, а також низка прикладів їх успішного впровадження.

Законодавча та політична реформа

Як свідоме, так і несвідоме застосування гендерних стереотипів у законодавстві, політиці та практиці може підсилити та зміцнити дискримінацію жінок¹³. Тому головне – визначити роль законодавчих заходів у зміцненні соціальних норм і цінностей, спрямованих на забезпечення гендерної рівності та недопущення насильства стосовно жінок. Законодавство та державна політика мають бути вільні від гендерних стереотипів і дискримінаційних термінів та понять. Необхідно розробити нормативні положення, щоб забезпечити планування та втілення ініціатив щодо недопущення насильства стосовно жінок у стратегічний та комплексний спосіб.

Прикладом комплексного правового підходу, який враховує гендерні аспекти та спрямований на боротьбу з насильством стосовно жінок, є Закон Іспанії «Про комплексні захисні заходи від насильства за гендерною ознакою», що містить низку заходів запобігання, які охоплюють державний і приватний сектори. Розроблене Іспанією законодавство з протидії насильству за гендерною ознакою міжнародна спільнота визнала зразковим, тому Іспанію вважають державою, яка має одну з найсучасніших нормативно-правових баз у світі з погляду боротьби з домашнім насильством, переслідуванням і сексуальним домаганням.

Іспанія

Органічний закон № 1/2004 «Про комплексні захисні заходи від насильства за гендерною ознакою»

Втручання

Нормативно-правова база спрямована на недопущення, покарання та викорінення домашнього насильства, а також забезпечення прав усіх жінок, які постраждали від цього виду насильства в Іспанії, незалежно від їхньої національності та правового статусу. Ця нормативно-правова база базується на гендерному підході, що забезпечує виявлення та зміну традиційного диференційованого способу соціалізації жінок та чоловіків з метою наближення їх до справжньої рівності. До заходів, передбачених цим законом, належать ініціативи з

13 Там само.

підвищення обізнаності, впровадження відповідної тематики до формальної освіти, а також зусилля, спрямовані на підсилення поваги до рівності та гідності жінок. Завдання полягає в зміні традиційних уявлень, які підтримують насильство стосовно жінок, шляхом подолання культурної залежності та приниження жінок.

Результати

Оцінка показує, що впровадження цього закону привело до підвищення соціальної свідомості щодо насильства стосовно жінок за ґендерною ознакою, критичнішого ставлення до цих актів, а також підвищення довіри до судової влади. Освіта та цілеспрямоване тренування фахівців, соціальна допомога та збільшення обсягу прав жертв у професійній сфері – все це сприяло підсиленню соціального усвідомлення проблеми, стимулювало жінок припиняти відносини, пов'язані з насильством, та призвело до збільшення кількості третіх осіб, які заявляли про акти насильства, зокрема з числа близьких до жертв осіб, та бачення насильства за ґендерною ознакою як спільної соціальної проблеми, а не як особистої чи приватної справи.

Зроблені висновки

Держави мають забезпечувати інституційні можливості, необхідні для швидкого та комплексного втілення нових правових заходів. Для забезпечення більшого впливу нове законодавство треба впроваджувати паралельно із заходами, спеціально призначеними змінити суспільне ставлення, яке допускає насильство стосовно жінок (освіта, навчання, підвищення обізнаності тощо). Успіх впровадження залежить від того, яким чином відповідні органи (зокрема судові установи, профспілки, органи освіти та охорони здоров'я, спеціалізовані служби підтримки) сприймуть та будуть застосовувати нові положення. Необхідно приділити увагу усуненню можливих суперечностей і контрпродуктивних наслідків (Bodelón, 2012).

Яким чином цей підхід сприяє запобіганню насильству

Положення цього іспанського закону блокують можливості для вчинення актів насильства за ґендерною ознакою на багатьох рівнях. Цей закон містить низку карних і цивільних положень, які захищають та збільшують обсяг прав жертв насильства за ґендерною ознакою. Він відображає серйозність злочину, визнаючи насильство над жінкою, з якою правопорушник перебував у близьких стосунках, як обтяжливу обставину під час слухання справи в суді¹⁴. На інституційному рівні освіта та тренування фахівців усіх залучених органів влади дозволяє їм визнавати насильство за ґендерною ознакою більш серйозним правопорушенням, аніж аналогічні злочини, в яких відсутні близькі стосунки, і підсилює їхню здатність застосовувати санкції у зв'язку з будь-якою дискримінацією та бездіяльністю, що можуть мати місце, попри наявність правових заходів або нормативних положень.

14 Альбаррасін Д., «Новий закон проти насильства за ґендерною ознакою та його застосування у трудовій сфері» (Albarracín D. (2005), *New gender-based violence law has workplace implications*): www.eurofound.europa.eu/eiro/2005/01/feature/es0501105f.htm.

Заходи запобігання найефективніші, коли вони вживаються не окремо, а у складі комплексної боротьби з насильством стосовно жінок. *Посібник з національних планів заходів з протидії насильству стосовно жінок* (2012),¹⁵ підготовлений організацією «ООН Жінки», містить рекомендацію стосовно внесення заходів запобігання до національного плану боротьби з насильством стосовно жінок. У Стамбульській конвенції міститься заклик до держав-членів розробити «комплексну політику», яка має бути «ефективною, усеосяжною та скоординованою політикою, що охоплює усі відповідні заходи, необхідні для недопущення всіх форм насильства та боротьби з ними». Конвенція дозволяє сторонам самостійно вирішити, викласти цю політику в одному чи в декількох програмних документах, таких як національний план дій або стратегія.

Останні дані про застосування Рекомендації Rec(2002)5 Комітету міністрів державам – членам Ради Європи про захист жінок від насильства демонструють певну тенденцію стосовно вибору національного плану дій або національної стратегії для створення комплексної національної політики боротьби з цим явищем. З 46 держав – членів Ради Європи, які дали відповіді на опитування, 21 держава ухвалила комплексну політику, викладену в єдиному національному плані дій або національній стратегії. Ряд інших держав-членів ухвали декілька національних планів дій або національних стратегій, при цьому кожний такий документ мав окремі завдання¹⁶. Є підстави вважати, що комплексність національної політики збільшилась, оскільки зросла кількість форм насильства стосовно жінок, охоплених національною політикою держав – членів Ради Європи. Хоча це може бути проявом тенденції до розроблення більш комплексної політики у державах-членах, однак за наданою інформацією неможливо оцінити ступінь інтеграції заходів запобігання до такої політики.

Важливо забезпечити, щоб недопущення насильства стосовно жінок та домашнього насильства насправді було невід'язною частиною національної політики в цій сфері. Більше того, передбачені законодавством заходи з недопущення насильства стосовно жінок та домашнього насильства повинні сприяти зміні ставлення та практики на взаємопов'язаних рівнях суспільства, установ, родини, однолітків та індивідуальному рівні. Вони також повинні поширюватися на сфери підвищення обізнаності, освіти, залучення чоловіків та хлопців, засобів масової інформації, приватного сектора та забезпечення самостійності жінок. План дій Швеції щодо боротьби з на-

15 www.unwomen.org/fr/digital-library/publications/2012/7/handbook-for-national-action-plans-on-violence-against-women.

16 Рада Європи (2014), в *цит. творі* (примітка 8).

сильством чоловіків над жінками, з насильством та утиском в ім'я честі та з насильством у стосунках одностатевих пар (2007–2010 рр.), наприклад, містить комплексні заходи, які охоплюють усіх зацікавлених осіб, в тому числі урядові органи, органи місцевого самоврядування та неурядові організації, та передбачає проведення конкретних заходів у шести сферах, при цьому значний наголос зроблено на недопущенні насильства. Однак забезпечення ефективності комплексних стратегій може бути складним завданням, і у квітні 2012 року уряд Швеції призначив координатора з питань боротьби з домашнім насильством, якому доручено проводити роботу з представниками відповідних органів влади, муніципалітетів, сільських рад і громадських організацій, залучених до реалізації заходів щодо запобігання та протидії насильству стосовно жінок у тісній взаємодії¹⁷.

Кампанії

Кампанії з підвищення обізнаності суспільства – головне знаряддя запобігання насильству стосовно жінок, що вже давно існує і яке можна ефективно застосовувати для подолання стереотипів, які сприяють вчиненню актів насильства стосовно жінок за гендерною ознакою і перешкоджання проявам насильства на різних рівнях.

На загальносоціальному рівні кампанії можуть бути ефективним засобом передання необхідного сигналу для суспільства про те, що будь-яка форма насильства стосовно жінок за гендерною ознакою становить порушення прав людини і є неприпустимою, в тому числі шкідливі практики, що їх часто виправдовують культурними або релігійними принципами чи «честю», такі як каліцтво жіночих геніталій або примусовий шлюб.

На інституційному рівні кампанії можуть використовуватися для залучення державного та приватного сектора до недопущення актів насильства, наприклад шляхом встановлення взаємодії з асоціаціями роботодавців або профспілками.

На рівні громади кампанії повинні визначити насильство стосовно жінок за гендерною ознакою як питання, пов'язане зі здоров'ям та з правами людини, а також продемонструвати, чому його ліквідація є в інтересах громади. Вони повинні запропонувати практичні рішення стосовно того, як

17 Сенделл К., «Дії Швеції у рамках боротьби із насильством чоловіків над жінками», ст. 4, коментарі – Обмін практичними рекомендаціями стосовно гендерної рівності – Заходи з боротьби з насильством стосовно жінок, Мадрид, 16–17 квітня 2013 р. (Sandell K. (2013), *Swedish measures to combat men's violence against women*, p. 4. Comments paper – Exchange of good practices on gender equality – Measures to fight violence against women): http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/exchange_of_good_practice_es/se_comments_paper_en.pdf.

члени громади мають поєднати зусилля для недопущення насильства стосовно жінок, зокрема, заохочуючи громаду створювати безпечніші умови родинного життя для матерів, сестер, дружин або доньок.

На індивідуальному рівні кампанії можуть бути корисні для передання послань безпеки жінкам, інформування жертв про їхні права та про чинні закони, а також про можливість надання допомоги жертвам та заходи для кривдників. Багато ініціатив з недопущення зґвалтування або сексуальної агресії традиційно доводять до відома жінок, яким чином вони можуть себе захистити. Однак ці кампанії, які зазвичай говорять жінкам, як вони «мали б» себе поводити, наводять на думку, що зґвалтування та сексуальна агресія є невід'ємними складовими суспільного життя, та перекладають відповідальність за ці явища на жінок, а не на правопорушників, що в результаті може погіршити проблемне ставлення, а не змінити його. Отже, кампанії повинні бути спрямовані не на «ризиковану» поведінку жінок, а на насильницьку поведінку чоловіків та на культурні уявлення, що виправдовують сексуальне насильство як нормальний аспект чоловічої сексуальності.

Ще одна ціль проведення кампаній – добитися того, щоб чоловіки переглянули свої уявлення, згідно з якими насильство, жорстокість і домінантне ставлення прийнятні у близьких стосунках. Метод соціального маркетингу, який історично використовували в кампаніях з охорони здоров'я для лобювання та заохочення позитивних альтернатив негативному поведінню, націлений на намагання зрозуміти поведінку цільової аудиторії та змусити її брати участь у процесі розроблення нових моделей поведінки. Цей метод був адаптований для зміни негативних моделей ставлення та поведінки, пов'язаних з насильством стосовно жінок за гендерною ознакою, наприклад шляхом подолання стереотипів стосовно ролей жінок та чоловіків і зміни традиційного бачення мужності, що виправдовує таку поведінку¹⁸. Кампанії з боротьби проти зґвалтування та домашнього насильства, які використовують метод соціального маркетингу, здатні допомогти чоловікам визнати невідповідність між справжніми та уявними нормами стосовно агресивних моделей ставлення та поведінки. Кампанія за назвою «Це – насильство» (*This is Abuse*)¹⁹ була розпочата британським урядом у 2010 році для того, щоб заохотити підлітків переглянути свої уявлення про насильство, жорстокість та домінантне ставлення, прийнятне серед їхніх близьких, шляхом показу серії короткометражних фільмів, які можна було переглянути в інтернеті, кінотеатрах та на національному телебаченні. Спостереження за

18 Стенлі Н. та ін., «Чоловіча розмова: дослідження результатів соціально-маркетингової ініціативи Халла стосовно домашнього насильства» (Stanley N. et al. (2009), *Men's talk: research to inform Hull's social marketing initiative on domestic violence*, School of Social Work, University of Central Lancashire).

19 <http://thisisabuse.direct.gov.uk/>.

реакцією молодих чоловіків на цю кампанію показали, що вони сприйняли її як сексизм, а деякі з них розсудили, що сексизм означає навіть більшу дискримінацію молодих чоловіків. Тож висновки, зроблені після цієї кампанії, наводять на думку, що слід враховувати, як і в якому разі меседж кампанії може досягнути адресатів та бути інтерпретований ними, щоб уникнути можливого «ефекту бумерангу, коли посил створює ефект, протилежний тому, на який розраховували»²⁰.

Для ефективного недопущення насильства кампанії повинні не просто підвищувати обізнаність. Їх головне завдання – передання конкретних сигналів щодо недопущення насильства конкретним групам суспільства, щоб розвіювати міфи, стимулювати обговорення і змінювати соціальне ставлення та, зокрема, змінити культуру, яка робить жертву винною.

Кампанії мають спиратися на чітке та комплексне визначення насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, яке міститься у статті 3 Стамбульської конвенції, базуватися на доказах та передавати конкретні меседжі про недопущення насильства конкретним групам. Такі сигнали можуть бути адресовані молоді (насильство під час побачень), молодим жінкам (поради з безпеки, адаптовані до ситуації), жертвам (інформація про їхні права та доступну допомогу), кривдникам (щоб запропонувати допомогу для зміни їхньої поведінки) або спільноті в цілому (щоб підвищити рівень обізнаності та змінити моделі ставлення до конкретної форми насильства) чи приватному секторові.

Для забезпечення ефективності проведення кампанії слід намагатися зрозуміти поведінку цільової аудиторії при створенні посилу кампанії й, відповідно, залучати представників цільової аудиторії до розроблення, проведення та оцінювання кампанії²¹.

20 Гадд Д. та ін., «Це насильство... чи ні? Відповідь правопорушників, які вчинили акти домашнього насильства, на громадські ініціативи з недопущення насильства» (Gadd D. et al. (2014), *This is Abuse... or is it? Domestic abuse perpetrators' response to anti-domestic violence publicity*, *Crime, Media, Culture*, No. 10, April 2014, p. 3–22).

21 Для додаткової інформації щодо проведення кампаній проти насильства стосовно жінок див. публікацію Ради Європи (2014), «Підвищення обізнаності про насильство стосовно жінок: стаття 13 Стамбульської конвенції» (*Raising awareness of violence against women*), яка входить до серії документів про Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, Рада Європи, Страсбург.

Хорватія

«Мовчання – не золото», Національна медійно-освітня кампанія (січень 2007 – серпень 2008)²²

Втручання

Кампанія, яку проводили Центр освіти, консультацій та досліджень (CESI) та «OpenMediaGroup» (OMG), була спрямована на підвищення обізнаності щодо гендерних стереотипів і причин насильства за гендерною ознакою, а також утвердження цінності рівності між жінками та чоловіками у ставленні та поведінці молоді. Заходи склалися з медійної кампанії, базованої на фактах, навчання та тренування викладачів з метою підсилення ефективності їхньої роботи з молоддю, а також з закликів змінити громадську політику. Медійна кампанія, базована на фактах, містила серію з чотирьох коротких телевізійних рекламних роликів: три з них були про домашнє насильство, зґвалтування на побаченнях та сексуальне рабство, а четвертий показував, що ці три види насильства мають однакові причини і ґрунтуються на гендерній ознаці. Рекламні ролики розповсюджували на хорватському телебаченні (канал громадського телебачення) та телеканалі «RTL Хорватія» (приватний національний телеканал), при цьому обидва канали надали для них безоплатний ефір.

Результати

Медійність кампанії сприяла підсиленню підвищення обізнаності та усвідомлення широким загалом того, що стосується насильства за гендерною ознакою та важливості його недопущення. Підготування викладачів та активна публічна участь молоді гарантували широке охоплення та довготривалий вплив кампанії. Позитивні зміни стосовно запобігання насильству за гендерною ознакою проявилися у збільшенні інтересу широкого загалу та ЗМІ. Завдяки освітнім заходам було визнано різні види та форми насильства за гендерною ознакою, а здатність викладачів працювати з учнями щодо недопущення насильства та пропагування гендерної рівності зросла. Участь у проектах з підвищення обізнаності справила позитивний вплив на поведінку учнів, які навчилися визнавати стереотипи та насильство за гендерною ознакою, а також виходити з насильницьких стосунків.

Обмеження

Попри прогрес, досягнений у сфері формалізації норм, які стосуються рівності між жінками та чоловіками та недопущення насильства стосовно жінок у Хорватії, виникли численні проблеми через невідповідність між нормативно-правовою базою та відставанням у її впровадженні на практиці.

Зроблені висновки

Ця кампанія завдячує своїм успіхом чіткому, відповідному і комплексному визначенню явища домашнього насильства в рамках різних видів насильства за гендерною ознакою;

22 З інформацією про проведення кампанії (англійською мовою) можна ознайомитися на сайті Європейського інституту гендерної рівності: <http://eige.europa.eu/content/national-campaign-to-prevent-gender-based-violence-%E2%80%93-silence-is-not-gold-%E2%80%9D-%E2%80%9C%E2%80%93-nije-zlato>.

співпраці між CESI та відповідними громадськими об'єднаннями; різноманітним креативним інструментам, використаним для залучення молоді; ґрунтовній комунікаційній стратегії, яка залучає різні цільові групи; а також широкому охопленню та медійності кампанії з підвищення обізнаності (за допомогою національного телебачення).

Як цей підхід сприяє недопущенню насильства

На соціальному рівні медійна кампанія підвищила рівень обізнаності та викликала занепокоєння серед суспільства та осіб, які впливають на формування державної політики стосовно насильства за ґендерною ознакою. На інституційному рівні кампанія була призначена для підвищення самостійності та незалежності фахівців у галузі освіти через підвищення рівня знань і можливість змінювати соціальні норми, які роблять насильство за ґендерною ознакою прийнятним або виправданим.

Співпраця із засобами масової інформації

Сьогодні засоби масової інформації можуть мати величезний вплив на суспільство, тому відіграють важливу роль у створенні та зміні соціальних норм та цінностей²³. ЗМІ можуть лобіювати рівність між жінками та чоловіками та підвищувати обізнаність про насильство стосовно жінок за ґендерною ознакою багатьма способами, зокрема за допомогою:

- ▶ ініціатив, призначених навчити молодь розпізнавати негативне зображення жінок та дівчат у ЗМІ, розвиваючи їх інформаційну грамотність та критичне ставлення до інформації, наданої ЗМІ;
- ▶ програм, призначених пропагувати більш відповідальне й краще інформоване висвітлення ґендерних питань, а також насильства стосовно жінок шляхом навчання фахівців ЗМІ з питань ґендерної рівності та насильства стосовно жінок, що ґрунтується на ґендерній ознаці; приклади: програма «Zero Tolerance Handle with Care» у Великій Британії²⁴ або робота медіаорганізації «Hürriyeten» у Туреччині²⁵;
- ▶ ініціатив, спрямованих на заохочення ЗМІ визначати керівні принципи та норми саморегулювання з метою збільшення поваги до гідності жінок, сприяння створенню позитивних ролей жінок і чоловіків та, зрештою, недопущення насильства стосовно жінок²⁶;

23 Zero Tolerance (2010), «Стилий огляд: основні заходи з недопущення» (*Briefing: primary prevention*) www.zerotolerance.org.uk.

24 [www.zerotolerance.org.uk/sites/all/files/files/HWC_V5\(1\).pdf](http://www.zerotolerance.org.uk/sites/all/files/files/HWC_V5(1).pdf).

25 <http://hktest.hurriyet.com.tr/ENGLKurumsal/Content.aspx?kutuid=190&pageid=38>.

26 http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/avms/index_en.htm. Зобов'язання держав – членів Стамбульської конвенції стимулювати розроблення таких нормативних положень і стандартів саморегулювання міститься у статті 17 Конвенції.

- ▶ ініціатив, призначених пропагувати професійну присутність жінок у ЗМІ, а також програм, спрямованих на покращення їхніх умінь у створенні, доступі та роботі з інформацією та змістом у медіатехнологіях²⁷;
- ▶ зміни тенденцій у соціальних мережах завдяки таким проектам, як «Take Back the Tech»²⁸ або «Everyday Sexism»²⁹.

З метою підвищення ефективності зусиль держав-членів у галузі співпраці зі ЗМІ для досягнення більшої гендерної рівності Рада Європи ухвалила 2013 року Рекомендацію CM/Rec(2013)1 Комітету міністрів державам-членам стосовно гендерної рівності та засобів масової інформації. Ця рекомендація містить перелік нормативних заходів, які, у разі реалізації, могли б створити умови, за яких ЗМІ зможуть просувати гендерну рівність як базовий принцип своєї діяльності та інституційної організації в новому багатовимірному просторі засобів масової інформації. Визначаючи важливість зв'язку між недопущенням насильства стосовно жінок та засобами масової інформації, Стамбульська конвенція зобов'язує держави-члени заохочувати ЗМІ, а також сектор інформаційних технологій та в цілому приватний сектор грати активну роль у недопущенні насильства стосовно жінок та у зміцненні поваги до гідності жінок (стаття 17).

Певна кількість практичних рекомендацій, адресованих урядам, засобам масової інформації та міжнародним організаціям, була висловлена 2013 року під час конференції Ради Європи «Медіа та образ жінки» з метою покращення нинішнього статусу жінок у засобах інформації та комунікації. У доповіді конференції вказано, що «поводження з жінкою у засобах інформації та відтворення стереотипів щодо жінок пов'язані з учиненням актів насильства стосовно жінок», але що в цілому статус жінок у ЗМІ покращився³⁰. Висловлені рекомендації стосуються боротьби зі зміцненням стереотипів шляхом ретельного подання, забезпечення належного змісту програм і використання відповідної мови та термінології при висвітленні актів насильства. Вони нагадують, що органи державної влади, засоби масової інформації та міжнародні організації повинні поєднати зусилля, щоб досягти змін³¹.

Надання окремим журналістам необхідних інструментів може допомогти повернути їхню увагу до того, яким чином вибір сюжету, мови та

27 Рада Європи (2013), Доповідь Першої конференції Ради Європи мережі національних координаційних центрів з питань гендерної рівності «ЗМІ та образ жінки», Амстердам, 4–5 липня 2013 року, написана Katharine Sarikakis, ст. 23, на сайті. www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/women_media/index_FR.asp?

28 www.takebackthetech.net/.

29 <http://everydaysexism.com>.

30 Рада Європи (2013), *op. cit. supra* (нота 27).

31 Рекомендації конференції викладені у доповіді конференції, див. Рада Європи (2013), *op. cit. supra* (нота 27).

зображень може зміцнити гендерні стереотипи, та як це невідворотно підвищує рівень насильства стосовно жінок. Є ряд прикладів, які можуть докорінно змінити ставлення працівників агентств новин стосовно їхньої змоги сприяти подоланню гендерних стереотипів³². Більше того, Рада Європи узагальнила в окремій збірці «Виклад внесків держав-членів стосовно головних проблем та успішних практик у питаннях гендерної рівності та ЗМІ на національному рівні», в якій описано, як боротися з проявами сексизму в засобах масової інформації, та висвітлюється характер цих проблем на національному рівні³³.

Робота з освітнім сектором

Систематичне виховання з наймолодшого віку може запобігти насильству стосовно жінок за гендерною ознакою шляхом ефективного подолання стійких уявлень про мужність і негативних гендерних стереотипів, які призводять до прийняття та нормалізації насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, та шляхом просування стосунків, які базуються на принципах рівності та поваги. В рамках формальної освіти слід передбачити комплексні програми для всіх дітей та молоді, які мають інформувати їх про права жінок та дівчат, а також відстоювати позитивні образи жінок (і чоловіків), що може запобігти формуванню негативних ставлень і стереотипів щодо жінок, здатних сприяти прийняттю насильства за гендерною ознакою. Існують докази того, що недопущення насильства шляхом раннього виховання особливо ефективне, коли воно спрямоване на групу конкретного віку, сконцентроване на учнях, інтерактивне та передбачає візуальне стимулювання (наприклад, за допомогою театральних постановок чи рольових ігор). Співпраця з сектором освіти становить – зобов'язання, покладене на держави-члени за статтею 14 Стамбульської конвенції.

Освітні програми для підлітків повинні стосуватися, зокрема, здорового способу будування близьких стосунків, як проілюстровано на наведеному нижче прикладі.

32 Наприклад, див. публікацію Ради Європи «Дорогу жінкам та журналістам. Виклик журналістам щодо втілення принципів демократії на практиці, підвищення якості журналістики та подолання гендерних стереотипів» (Council of Europe (2013), *Women and journalists first, A challenge to media professionals to realise democracy in practice, quality in journalism and an end to gender stereotyping*, Strasbourg: Council of Europe; Dart Centre for Journalism and Trauma, *Tips and tools on domestic violence and sexual violence*, <http://dartcenter.org/topics>)

33 «Виклад внесків держав-членів стосовно основних проблем та успішних практик у питаннях гендерної рівності та ЗМІ на національному рівні» ("Compilation of contributions from member states on key challenges and good practices on gender equality and the media at national level", Council of Europe (2014): [www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/02_GenderEqualityProgramme/GEC/GEC_5/Documents/GEC\(2014\)8rev_Compilation_Media_bil.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/02_GenderEqualityProgramme/GEC/GEC_5/Documents/GEC(2014)8rev_Compilation_Media_bil.pdf)).

Європа

Youth4Youth («Молодь для молоді») – програма, спрямована на формування спроможності молоді у сфері недопущення насильства за гендерною ознакою через виховання однолітків³⁴

Втручання

Реалізація низки проектів за фінансової підтримки у рамках програми «Daphné III» Європейської Комісії та координації Середземноморським інститутом гендерних досліджень (MIGS) стала джерелом даних про те, як молодь мислить і діє залежно від характеру та наявності стосунків. Ці відомості стали основою для розроблення заходів боротьби з насильством стосовно жінок за гендерною ознакою. Одним із наслідків цієї роботи стала програма «Молодь для молоді», мета якої – підвищення обізнаності, навчання та тренування однолітків, спрямована на молодь від 14 до 18 років) у системі формальної та неформальної освіти. Програма має на меті створити безпечний простір, в якому молодь зможе ознайомитися з питаннями, що безпосередньо її стосуються та покращити свої знання про насильство за гендерною ознакою і про передумови його вчинення. Йдеться про те, щоб стимулювати молодь самостійно досягати змін.

Результати

Понад 2 300 молодих людей (на Кіпрі, в Греції, Італії, Литві та Іспанії) взяли участь у дослідженнях, спрямованих на визначення міжнаціональних тенденцій ставлення молоді до стереотипів та насильства за гендерною ознакою. За результатами цього дослідження в рамках програми «Молодь для молоді» були розроблені інформаційні та тренінгові сесії, у яких взяли участь 350 молодих людей з 5 країн-учасниць. З них 200 осіб були добровольцями, які виявили бажання стати інструкторами для однолітків і провели успішні освітні заходи у своїх навчальних закладах за участю більш ніж 1 000 однолітків. Детальний посібник про впровадження освітньої програми серед однолітків був підготовлений за участю викладачів та організаторів роботи з молоддю.

Зроблені висновки

Освітня робота з однолітками може мати більш довготривалий ефект, якщо її проводити в рамках боротьби з гендерними стереотипами в межах усього навчального закладу чи організації. Організатори програми повинні бути належним чином підготовлені до того, який вплив проведення програми матиме на учасників. Запорука успіху таких сесій: малі групи; ведучими (фасілітаторами) мають бути чоловік і жінка, щоб установити контакт з групою (особливо це актуально для змішаних груп); регулярність проведення наприклад, щотижня для підтримки інтересу та ентузіазму учасників.

Як цей підхід сприяє недопущенню насильства

На загальносоціальному рівні освітня програма для однолітків допомагає молоді критично оцінювати своє сприйняття гендерних норм, даючи їй змогу переглянути негативні гендерні стереотипи та ставлення, що виправдовують насильство стосовно жінок за гендерною ознакою. На інституційному рівні програма допомагає навчальним закладам

34 www.youth4youth.org.

та іншим освітнім організаціям створювати сприятливі умови для розвитку культури рівноправності та поваги, а також допомагає фахівцям сфери освіти боротися з проявами дискримінації та насильства за гендерною ознакою в цьому середовищі. Таке навчання спирається на позитивні аспекти впливу однолітків. Вважається, що його ефективність пов'язана з тим фактом, що воно сприяє встановленню довіри та безпосереднього зв'язку між обговорюваними темами та життям молоді. На індивідуальному рівні цей підхід може надати молодій людині або фахівцеві в галузі освіти змогу добитися змін.

Робота з вразливими групами

Вразливість створює перешкоди для отримання допомоги, і необхідно визнати, що певним людям можуть бути притаманні численні взаємопов'язані форми вразливості, які слід брати до уваги. Врахування потреб вразливих осіб передбачає водночас їх визнання та роботу в цьому напрямку.

Визнання вимагає заходів, призначених збільшити рівень знань, та усвідомлення того, яким чином насильство за гендерною ознакою зачіпає вразливі групи, такі як жінки – з етнічних меншин, мігрантки або представниці ЛГБТ, наприклад, через проведення досліджень. Результати досліджень доводять існування прогалин у базі знань про обсяг, характер та наслідки вчинення актів насильства стосовно жінок за гендерною ознакою в межах цих груп на території держав-членів. Відповідно, необхідно вжити заходів, щоб здобути ґрунтовнішу, надійнішу та більш розподілену інформацію про цю форму насильства та, зокрема, про те, як його прояви зачіпляють найвразливіші групи суспільства, та створити науково обґрунтоване законодавство, нормативні положення та методики для більш ефективного врахування потреб цих жінок.

Дослідження актів насильства стосовно жінок

У березні 2014 року Агенція Європейського Союзу з фундаментальних прав (FRA) представила результати свого дослідження актів насильства стосовно жінок³⁵. Це стало першим дослідженням, у рамках якого зібрано дані щодо масштабу та характеру насильства стосовно жінок у 28 державах-членах ЄС. Результати дослідження базуються на приватних бесідах (інтерв'ю) з 42 000 жінок, які увійшли до вибірки. Ці результати являють собою надійну порівняльну інформацію про досвід жінок у зв'язку з різними видами насильства: фізичного, сексуального та психологічного, вчиненого нинішніми та колишніми партнерами й іншими кривдниками. Під час проведення дослідження також збирали дані стосовно досвіду жінок,

35 <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-main-results>.

які зіткнулися з переслідуванням та сексуальним домаганням, зокрема переслідуванням та домаганням через мережу Інтернет, і проводили опитування дорослих жінок про їхній власний досвід насильства в дитинстві. Дослідження дало змогу:

- ▶ отримати важливі дані, необхідні для головних зацікавлених сторін, таких як особи, що впливають на формування державної політики, практикуючі юристи та неурядові організації, для розроблення законодавчих ініціатив та інших заходів для подолання насильства стосовно жінок;
- ▶ вперше зібрати порівняльні дані в масштабі ЄС про обсяги та характер досвіду жінок щодо фізичного, сексуального та психологічного насильства та домагання, зокрема дані про те, чи жінки повідомляли про факти такого насильства, та які заходи були вжиті у такому разі;
- ▶ полегшити збір даних для розроблення індикаторів, що можуть вживатися для моніторингу актів насильства стосовно жінок та вжитих заходів.

У тому, що стосується фізичного та сексуального насильства, за результатами дослідження виявлено, що:

- ▶ приблизно 13 мільйонів жінок у ЄС (тобто 7% жінок від 18 до 74 років) стикалися з проявами фізичного насильства протягом 12 місяців, які передували бесіді;
- ▶ приблизно 3,7 мільйона жінок у ЄС (тобто 2% жінок від 18 до 74 років) стикалися з проявами сексуального насильства протягом 12 місяців, які передували інтерв'ю.

Із повними результатами дослідження можна ознайомитися на відповідному сайті Агенції ЄС з фундаментальних прав: <http://fra.europa.eu/DVS/DVT/vaw.php>.

Також необхідно гарантувати участь представників вразливих груп на всіх етапах планування, розроблення та впровадження заходів, спрямованих на недопущення насильства стосовно жінок за гендерною ознакою.

На загальносоціальному та інституційному рівнях необхідно запровадити комплексний підхід, щоб враховувати потреби представників вразливих груп у всіх заходах запобігання. Необхідно посилити законодавство та політику, щоб забезпечити доступ жінок з найменш сприятливих та найізольованіших груп, які стикаються з насильством за гендерною ознакою, до існуючих служб допомоги, наприклад, соціального захисту, охорони здоров'я, а також до кримінальної юстиції у країні їхнього проживання, задля забезпечення поваги до їх рівних прав. Паралельно також необхідно забезпечити надання фахівцями спеціалізованих послуг, які задовольняють особливі потреби представників цих вразливих груп.

Наприклад, обмежені дані стосовно недопущення шкідливих практик, таких як каліцтво жіночих геніталій або примусовий шлюб, наводять на думку, що комплексний підхід на рівні спільноти, в якій практикують такі методи, може бути найефективнішим рішенням для недопущення насильства. Зокрема, заходи запобігання каліцтва жіночих геніталій повинні передбачати підвищення обізнаності про ризики для здоров'я, тренування фахівців у галузі охорони здоров'я, яким відводиться роль ініціаторів змін, альтернативні ритуали, управління громадою, правові заходи, публічні заяви, зокрема фетви (хоча в цьому разі необхідно провести додаткове дослідження, щоб проаналізувати наслідки публічних заяв, заснованих на релігії)³⁶.

Спеціалізовані стратегії, розроблені з урахуванням культурних особливостей та призначені для подолання насильства за гендерною ознакою, вважаються перспективними (наприклад, «ланцюговий підхід», описаний нижче). Боротьба зі ставленням, упередженнями, гендерними ролями та гендерними стереотипами, які роблять такі шкідливі практики, як каліцтво жіночих геніталій, примусовий шлюб і насильство, учинене в ім'я так званої «честі», прийнятними в деяких спільнотах та, як наслідок, роблять вразливими жінок з цих спільнот, становить невіддільну вимогу Стамбульської конвенції в сфері недопущення насильства. Дані, отримані за результатами впровадження програм, спрямованих на припинення каліцтва жіночих геніталій, демонструють, що поведінка, вкорінена в культурних особливостях, може змінитися з часом завдяки застосуванню відповідної стратегії, а ефективність програм, призначених змінювати гендерні норми та уявлення є перспективною.

Втручання має бути адаптоване до особливого місцевого контексту в тісній співпраці з лідерами та провідними організаціями відповідної спільноти. Недопущення насильства стосовно жінок через мобілізацію та розвиток потенціалу громади повинно мати на меті створення місцевої культури з повною нетерпимістю до насильства, при цьому відповідальність за недопущення проявів насильства повинна покладатися на громади. Нідерланди – одна з небагатьох держав – членів Ради Європи, що вжила заходів з недопущення саме каліцтва жіночих геніталій та застосувала комплексний підхід до забезпечення спроможності громади.

36 Йогансен Е. та ін., «Що працює, а що ні: обговорення популярних підходів до боротьби з каліцтвом жіночих геніталій», (Johansen E. et al. (2013), *What Works and What Does Not: A Discussion of Popular Approaches for the Abandonment of Female Genital Mutilation*, Obstetrics and Gynecology International, volume 2013 www.hindawi.com/journals/ogi/2013/348248/). Із додатковою інформацією про те, як питання боротьби з каліцтвом жіночих геніталій висвітлені у Стамбульській конвенції, див. «Стамбульська конвенція: засіб покласти край каліцтву жіночих геніталій» (Council of Europe and Amnesty International (2014), *The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence as a tool to end female genital mutilation*, Council of Europe, Strasbourg).

НІДЕРЛАНДИ

Ланцюговий підхід (Ketenaanpak) (починаючи з 2006 року)³⁷

Втручання

Розроблений Міністерством охорони здоров'я, соціального захисту та спорту Нідерландів у співпраці з Місцевою службою охорони здоров'я (GGD), Федерацією сомалійських асоціацій в Нідерландах (FSAN) та Національним центром медичних знань для біженців (Pharos) ланцюговий підхід спирається на наявні структури для ефективної боротьби з каліцтвом жіночих геніталій, діючи таким чином, щоб усі ключові учасники (служби охорони здоров'я для молоді, поліція, шкільні заклади, медики, акушери, пологові будинки, лікарі-терапевти, гінекологи, педіатри, служби захисту дітей та організації мігрантів) працювали спільно, скоординовано та комплексно. Це забезпечується шляхом розроблення та впровадження протоколів, навчання фахівців і ключових осіб, які тісно пов'язані із спільнотами, що входять до груп ризику. Ланцюговий підхід адаптовано та впроваджено на національному рівні у 2011 році, і його застосування продовжили під відповідальність органів місцевого самоврядування. Цей підхід спрямований на забезпечення ефективної співпраці різних організацій зі спільною відповідальністю, а це необхідна передумова належного недопущення цієї форми насильства стосовно жінок, а також захисту від його проявів і кримінального переслідування за його вчинення.

Результати

Проблеми, пов'язані з каліцтвом жіночих геніталій в Нідерландах, віднини розглядаються послідовно на національному рівні. Результати оцінення впровадження пілотних проєктів наводять на думку, що цей підхід ефективний, бо виконує поставлені завдання і охоплює цільові групи.

Обмеження

Щодо результатів, інформація про вплив результатів впровадження підходу відсутня (оцінення було ускладнене через брак довідкових даних), окрім цього, фінансова підтримка для продовження проєкту була недостатня. Також можна відзначити недостатню участь представників системи освіти та лікарів-терапевтів. Співпраця між ланками охорони здоров'я та судової влади була обмежена, можна констатувати низький рівень згуртованості між багатьма відповідними учасниками та пересування осіб в середині мережі, яке потребувало додаткового тренування.

Зроблені висновки

Таке втручання має бути інтегроване до соціальної структури, та, оскільки ключові особи спільноти мають усі необхідні можливості для визначення родин, які перебувають у групі ризику, то важливо забезпечити стабільне фінансування цих ключових учасників. У ланцюгу не повинно бракувати жодної ланки, тому що всі учасники, від сфери недопущення до сфери переслідування, важливі для досягнення змін.

37 Інформація про цей підхід доступна англійською мовою на сайті Європейського інституту гендерної рівності: <http://eige.europa.eu/content/the-chain-approach-ketenaanpak-the-netherlands>.

Як цей підхід сприяє недопущенню каліцтва жіночих геніталій

Мета цієї програми – боротьба з глибокими передумовами каліцтва жіночих геніталій за допомогою скоординованої відповіді спільноти, яка повинна прямо засуджувати соціальні норми та «культурні» практики, що допускають і виправдовують каліцтво жіночих геніталій на рівні громади та інституційному рівні, з погляду охорони здоров'я та захисту дітей. Освітні заходи, заходи з підвищення обізнаності та навчання націлені на всі галузі/заклади (охорона здоров'я молоді, поліція, школа, захист дітей та організації мігрантів) і ключових осіб тих спільнот, в яких застосовуються такі практики. Підходи, які передбачають роботу з групами однолітків також є важливими, оскільки коли інформація надходить від когось подібного до себе, більшість людей готові її сприйняти та адаптувати свої уявлення до неї. Мета програми – забезпечення того, щоб звичаї та традиції не слугували виправданню каліцтва жіночих геніталій, а також забезпечення спроможності жінок з групи ризику шляхом покращення доступу до інформації та ресурсів.

Висновки, зроблені за результатами впровадження програм, що охоплюють вразливі групи та прояви насильства за ґендерною ознакою:

- ▶ залучення представників спільнот вимагає довгострокового інвестування та впровадження комплексу освітніх заходів, зокрема проведення формального навчання медичного персоналу та регулярного моніторингу;
- ▶ важливо забезпечити розроблення, планування та адаптацію всіх дій до місцевих особливостей, а також те, щоб такі дії були розроблені та втілені в недискримінаційний спосіб (щоб уникнути ще більшого відчуження меншин);
- ▶ втручання вимагає належного моніторингу, що передбачає документування кожного етапу процесу. Також необхідно передбачити проведення оцінювання кінцевих даних і результатів, щоб порівняти ситуацію до і після впровадження заходів за умови достатньої тривалості їх проведення, яка може значно варіюватися залежно від особливостей громади та місцевих особливостей;
- ▶ мережі неурядових організацій надають контактні дані та необхідну підтримку, крім того, мають бути створені національні центри з координації недопущення проявів насильства та впровадження заходів (визначаються головні теми для підвищення обізнаності та обговорення всередині шкільних закладів і різних спільнот, а також в рамках освітніх програм).

Залучення чоловіків та хлопців

Багато форм насильства стосовно жінок, охоплених Стамбульською конвенцією, вчиняють головним чином, чоловіки, тому заходи, спрямовані на недопущення насильства стосовно жінок за ґендерною ознакою, повинні активно залучати чоловіків, поряд з жінками, як учасників та ініціаторів змін. Важливо діяти спільно з чоловіками в напрямку подолання насильства стосовно жінок за ґендерною ознакою, змінювати моделі поведінки, заручитися допомогою чоловіків у зміцненні ролі громадських інститутів, які можуть боротися з насильством за ґендерною ознакою, а також залучати чоловіків до люб'ювання рівності та лідерства жінок³⁸.

Трансформація нерівних владних відносин між жінками та чоловіками

Найвні дані свідчать, що програми, націлені на чоловіків та хлопців, ефективні в плані боротьби з насильством стосовно жінок тоді, коли вони концентруються на зміні нерівних владних відносин між жінками та чоловіками. Враховуючи значний вплив, який чоловіки мають одні на одних, програми з недопущення ефективні тоді, коли чоловіки беруть на себе відповідальність за насильство чоловіків стосовно жінок і коли вони усвідомлюють себе частиною його подолання, а не частиною проблеми. Якщо навчити чоловіків втручатися в поведінку інших чоловіків, це може дати позитивні результати в боротьбі з насильством³⁹.

Чоловіки та хлопці можуть долучатися до боротьби з насильством стосовно жінок за ґендерною ознакою по-різному: бути за приклад, виступати за зміни, просувати рівність між жінками та чоловіками і взаємоповагу⁴⁰. Виступаючи проти насильства, залучаючи інших чоловіків до заходів з просування ґендерної рівності, виступаючи в ролі зразкового сім'янина, чоловіки можуть зробити вагомий внесок у цю справу.

38 Спільний консорціум Ірландії з питань насильства за ґендерною ознакою (Irish Joint Consortium on Gender Based, *Learning Brief no. 3: Engaging men to end gender based violence*, www.gbv.ie/wp-content/uploads/2010/01/Brief-3-Engaging-Men-final.pdf). Див. також публікації Ради Європи про роль чоловіків: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/documentation_studies_publications_FR.asp

39 Берковіц А., «Проведення роботи з чоловіками для недопущення насильства стосовно жінок: огляд (частина перша)» (Berkowitz A. (2004), *Working with men to prevent violence against women: an overview (part one)*, Applied Research Forum, National Online Resource Centre on Violence Against Women): www.vawnet.org/sexual-violence/print-document.php?doc_id=413&find_type=web_desc_AR.

40 Скамбор Е., Войнічка К. та Бергманн Т (ред.), «Роль чоловіків у досягненні ґендерної рівності – європейські стратегії та аналітика» (Scambor E., Wojnicka K. et Bergmann N. (dir.) (2013), *The role of men in gender equality – European strategies and insights*, Publications Ofce of the European Union, Luxembourg): http://ec.europa.eu/justice/events/role-of-men/index_en.htm.

Чоловіки можуть бути впливовими ініціаторами змін на різних рівнях, наприклад:

- ▶ як чоловіки, батьки, брати, дядьки, сини, сприяючи встановленню більш рівноправних стосунків у сім'ї;
- ▶ подаючи приклад своїм одноліткам, коли «чоловіки розмовляють з чоловіками», та порушувати серед чоловіків питання про неприйнятність насильства за гендерною ознакою;
- ▶ як захисники жінок;
- ▶ як відповідальні держані службовці;
- ▶ як релігійні лідери, що мають вплив у спільноті;
- ▶ як громадські лідери⁴¹.

Серед заходів, що допомогли активно залучати чоловіків до боротьби з насильством за гендерною ознакою, можна виділити ініціативи, спрямовані на навчання та тренування чоловіків у державних закладах та інших інституціях: наприклад, використання тренінгів для зміни сприйняття домашнього насильства серед поліціантів, внесення питань, пов'язаних з гендером і репродуктивним здоров'ям, до військової освітньої програми (див. нижче приклад Туреччини), а також кампанії, в яких використовуються позитивні приклади поведінки чоловіків (та жінок) для подолання насильства стосовно жінок.

Туреччина

Питання, пов'язані з гендером та репродуктивним здоров'ям, внесені до військової освітньої програми з 2002 року⁴²

Втручання

2002 року Фонд народонаселення ООН (UNFPA) об'єднав зусилля з Міністерством охорони здоров'я Туреччини та Збройними силами Туреччини, щоб провести серед усіх молодих солдатів чоловічої статі освітню програму в галузі статевого та репродуктивного здоров'я. Навчальні матеріали та посібники кишенькового формату для солдат містили окремий модуль про гендерну рівність і недопущення насильства стосовно жінок за гендерною ознакою.

Результати

До 2009 року освітня програма охопила три мільйони чоловіків, і за відповідним наказом з боку збройних сил цей проект став постійним. Багато солдат заявили, що ця освітня про-

41 Спільний консорціум Ірландії з питань насильства за гендерною ознакою, цит. з того ж твору (примітка 38) (Irish Joint Consortium on Gender Based Violence, *op. cit. supra* (note 38)).

42 ФН ООН, «Співпраця з чоловіками для подолання насильства за гендерною ознакою. Методи, які працюють у Східній Європі та Центральній Азії» (UNFPA (2009), *Partnering with men to end gender-based violence: Practices that work from Eastern Europe and Central Asia*, United Nations Population Fund, New York, 2009): www.unfpa.org/public/home/publications/pid/4412.

грама справила на них сильне враження і змінила їхні уявлення про право жінок робити свій власний вибір та жити без насильства. Освітня програма також змусила слухачів замислитися над власними уявленнями про гендерну рівність.

Обмеження

Деякі солдати вороже поставилися до програми, а також виникли труднощі з отриманням згоди відповідальних військових на всіх рівнях. Окрім того, серед викладачів був констатований недостатній рівень знань стосовно гендерної рівності та насильства за гендерною ознакою, бо більшість з них були медиками-фахівцями, й не проходили формального навчання з цих питань.

Зроблені висновки

Необхідно забезпечити тривалість проведення освітньої програми, а це можна зробити за допомогою взяття зобов'язань. Використання креативних та інтерактивних методів, що передбачають безпосередню участь аудиторії, сприяє залученню чоловіків на цьому рівні. Ця програма не повинна стати разовою подією, а має проводитися регулярно, щоб забезпечити стійкий ефект.

Як цей підхід сприяє запобіганню насильству

На рівні однолітків / громади робота з молодими чоловіками у такий спосіб спрямована на зміну гендерних стереотипів через освіту та навчання, а також засудження підтримки однолітками проявів насильства стосовно жінок. Це дає змогу розвінчати міфи про насильство стосовно жінок не лише серед молодих солдат у широкому масштабі, але й змінити «культуру» всередині таких традиційно чоловічих організацій, як армія, де зберігаються сталі уявлення про мужність.

Подолання опору

Ефективність заходів з недопущення насильства, які передбачають залучення чоловіків та хлопців, вимагає подолання можливого опору. Досвід показує, що хоч єдиного ефективного способу для залучення чоловіків як прибічників недопущення насильства нема, існує декілька факторів, які можуть максимізувати ефективність втручання. Щоб побороти перешкоду у формі опору чоловіків, яка часто базується на побоюваннях, негативному культурному ставленні та нормах або на уявленні, що насильство стосовно жінок є проблемою жінок, заходи, що націлені на чоловічий спосіб мислення та поведінки, мають подіяти так, щоб чоловіки відчували, що недопущення насильства стосовно жінок за гендерною ознакою для них важливе. Цього можна добитися шляхом стратегічного запровадження навчальних та тренінгових сесій для чоловіків, при цьому тема насильства за гендерною ознакою порушується лише в кінці сесії, коли лектори встановили контакт з аудиторією та завоювали їй довіру, а також шляхом заохочення чоловіків вживати простих і дієвих заходів для подолання насильства стосовно жінок. Це також можна зробити через формування середовища однолітків,

особливо молодих чоловіків, в якому вони можуть відкритися та визначити позитивні способи підтвердити свою мужність (див. наведений нижче приклад Західних Балкан).

Західні Балкани: Боснія та Герцеговина, Хорватія (до 2013 року), Сербія, Косово⁴³ та Албанія (починаючи з 2013 року)

Проект «Young Men Initiative» (YMI)⁴⁴ – хлопці та чоловіки, об'єднані в запобіганні насильству та зміні гендерних ролей на Західних Балканах, фази I та II (2007–2013 рр.) та фаза III (2013–2016 рр.).

Втручання

Проект YMI став у регіоні першим систематичним зусиллям, спрямованим на співпрацю з молодими чоловіками та критичну оцінку концепції маскулінності, що передбачає шкідливі моделі поведінки, зокрема насильство стосовно жінок та рівних за становищем. Автором проекту стала організація «Care International», а місцевим молодіжним організаціям була надана роль основних ініціаторів змін⁴⁵. Грунтовні дослідження щодо маскулінності та насильства показали, що ідеал мужності для молодих чоловіків асоціюється з фізичною силою, сексуальним здоров'ям, сміливістю, сильною волею та здатністю захищати честь інших і своєї родини⁴⁶. Паралельно зі ставленням, яке може сприяти проявам насильства в інтимних стосунках, особливо якщо поведінку жінок розцінюють як «безчесну», дослідження та пілотні проекти в рамках YMI виявили високий рівень гомофобії серед молодих чоловіків регіону. Для боротьби з цими уявленнями проект впроваджується в рамках соціально-маркетингових кампаній під назвою «Будь чоловіком», а також семінарів, що проводилися на базі шкільних навчальних закладів за участю молодих чоловіків, при цьому використовувалася спільна освітня програма за назвою «Посібник М» (що походить від слова *mladići* – молодий чоловік). Посібник був адаптованою версі-

43 Усі покликання в цьому тексті на Косово, а також на його територію, заклади чи населення, треба розглядати цілком відповідно до Резолюції 1244 Ради Безпеки ООН, без упередження щодо статусу Косова.

44 Care International, «Young Men Initiative: залучення молодих чоловіків у Західних Балканах до заходів з досягнення гендерної рівності та недопущення насильства. Аналіз» (Care International (2012), *The Young Men Initiative: Engaging Young Men in the Western Balkans in Gender Equality and Violence Prevention: A Case Study*, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Care International): <http://youngmeninitiative.net>.

45 Ініціатива об'єднала ряд орієнтованих на молодь організацій в регіоні: Status M (Зарпєб), Centre for Healthy Lifestyles E8 (Белград), Association for Sexual and Reproductive Health XY (Сараєво), Perpetuum Mobile (Баня Лука), Altruist (Мостар), Peer Educators Network (Приштина), Youth Educational Club (Північна Мітровіца), SMART Kolektiv (Белград) та Counseling Line for Women and Girls and Counseling Line for Men and Boys (Тірана).

46 Екман та ін. «Дослідження масштабів маскулінності та насильства» (Eckman *et al.* (2007), *Exploring Dimensions of Masculinity and Violence*, ICRW et Care International) www.care.org/sites/default/files/documents/Exploring-Dimensions-of-Masculinity-and-Violence.pdf.

єю посібника «Програма Н», розробленого в Латинській Америці та країнах Карибського басейну⁴⁷.

Результати

Вже на пілотній стадії (2007–2010 рр.) ця ініціатива охопила понад 4 000 хлопців-підлітків віком від 14 до 18 років у шкільному середовищі. Результати дослідження з оцінення впливу ініціативи, проведеного Міжнародним центром досліджень про жінок, продемонстрували, що участь у семінарах справила позитивний вплив на чоловіків, бо їхнє ставлення до насильства стало більш гендерно-рівноваженим. Також є свідчення про деякі випадки змін в індивідуальній поведінці. Ця ініціатива також спонукала деяких молодих чоловіків стати волонтерами в місцевих молодіжних організаціях і створила можливість долати етнічні розрізнення в регіоні, який перебуває у процесі відродження після збройного конфлікту, що частково виник у зв'язку з етнічними питаннями. Більш того, «державні органи влади та органи місцевого самоврядування визнали УМІ як ефективну методику та зразкову модель співпраці між громадянським суспільством та владою»⁴⁸. Продовжуються заходи з поширення ініціативи спільно з міністерством освіти та міністерством сім'ї та спорту. Один з координаторів УМІ став членом «Мережі Чоловіків-лідерів» Генерального секретаря ООН⁴⁹.

Зроблені висновки

Активніше подолання проявів гомофобного ставлення вимагало адаптації методик, бо базова версія програми не привела до змін. Ефективність втручання залежала від достатнього часу для розвитку потенціалу місцевих молодіжних організацій, гнучкості застосування стандартної програми, використання доступних і випробуваних засобів, застосування соціально-маркетингових стратегій, щоб зробити ініціативу «Бути чоловіком» популярною та такою, з якою молоді чоловіки хотіли б себе ідентифікувати.

Як цей підхід сприяє запобіганню насильству

На індивідуальному рівні та рівнях групи однолітків/ громади звернення до молодих чоловіків у такий спосіб спрямоване на зміну їхніх сформованих уявлень про маскуліність і насильство шляхом залучення їх до критичного та особистого переосмислення гендерного аспекту, понять маскуліності та здоров'я, з окремим наголосом на необхідності недопущення насильства. Цей підхід іменується як «практика гендерної свідомості». Він спрямований на усунення моделей вчинення актів насильства стосовно жінок та однолітків, базованих на схваленні насильства як засобу самоствердитись як «справжньому чоловікові», що може захистити свою честь, на травмах (зокрема, в цьому випадку, травмах, пов'язаних з війною), на сексуальній соціалізації, орієнтованій на завоювання та контроль, та зловживанні стимуляторами. Водночас ця методика мотивує молодих чоловіків відмовитися від соціально-структурованої нерівності.

47 Змістовний «Посібник М» містить опис понад 40 видів діяльності, за допомогою яких молоді чоловіки можуть ознайомитися з низкою питань з гендерного погляду, таких як статеве та репродуктивне здоров'я, спілкування та домовленості, наркотики та алкоголь, контроль почуття злості та недопущення насильства. Посібник опублікований за адресою: youngmeninitiative.net. Посібник «Програма Н» розробила організація «Promundo», яка має представництва в Бразилії, Португалії та Сполучених Штатах. Посібник опублікований за адресою: www.promundo.org.br/en/publications-for-youth/.

48 CARE (2012), *op. cit. supra* (note 44).

49 <http://endviolence.un.org/SasaOstojic.shtml>.

Ключовий принцип підтримки роботи з чоловіками та хлопцями – забезпечення центрального місця питань безпеки та прав жінок у рамках усіх програм. Відповідно, ці програми треба розробляти у співпраці з жіночими організаціями, щоб уникнути домінування чоловіків.⁵⁰

Посилення спроможності жінок

У пункті 6, який завершує перелік загальних заходів запобігання, наведених у статті 12 Стамбульської конвенції, міститься заклик заохочувати до окремих програм та діяльності, спрямованих на підвищення спроможності жінок. Це стосується посилення самостійності в усіх сферах життя, зокрема в галузях політики та економіки.

Центральна роль посилення спроможності жінок у недопущенні насильства стосовно жінок

Надання самостійності жінкам – необхідна передумова для досягнення змін стосовно забезпечення гендерної рівності. Жінки все ще заробляють менше, ніж чоловіки⁵¹, представляють лише 16,6% (або 1/6) членів правління найбільших державних підприємств Європи⁵² та займають лише 27% посад у національних парламентах 34 європейських країн⁵³.

На загальносоціальному та інституційному рівнях законодавство та політика мають сприяти підсиленню присутності жінок у системі формальної освіти, на ринку праці та в політичній сфері. Нормативні положення та плани дій, направлені на подолання гендерної нерівності, треба впроваджувати в усіх галузях. Керівний принцип полягає в тому, що всі превентивні заходи, призначені змінити наявне уявлення про неповноцінність жінок і стійке

50 Міністерство міжнародного розвитку Великої Британії, «Методична рекомендація №2: практичні поради щодо проведення кампаній з подолання насильства стосовно жінок та дівчат у громадах» (DFID (2012), *Guidance Note 2:A Practical Guide on Community Programming on Violence against Women and Girls*, CHASE Guidance Note Series) www.gov.uk/government/publications/how-to-note-violence-against-women-and-girls-chase-guidance-note-series.

51 Статистична служба Європейського Союзу, «Статистика щодо різниці в розмірі оплати праці за гендерною ознакою» (Eurostat (2013), *Gender pay gap statistics*) (дані за березень 2013 року): http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics.

52 Європейська Комісія (2013), «Жінки та чоловіки на керівних посадах у Європейському Союзі» (European Commission (2013), *Women and men in leadership positions in the European Union, 2013* Publications Office of the European Union, Luxembourg) http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_balance_decision_making/131011_women_men_leadership_en.pdf.

53 «Жінки та чоловіки на відповідальних посадах – База даних, створена Європейською Комісією (Політика/національні парламенти)» (Women and men in decision making – Database established by the European Commission (Politics / National parliaments) http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/national-parliaments/index_fr.htm).

стереотипне мислення та соціальні норми, які можуть призвести до прийняття насильства за ґендерною ознакою, мають базуватися на принципах прав жінок та їхньої самостійності.

Політична та економічна самостійність жінок необхідна для того, щоб вони мали змогу підтвердити свою здатність ухвалювати рішення та діяти, що таким чином зменшить вразливість жінок до насильства в цілому. Надання самостійності жінкам через залучення до процесу ухвалення рішень на всіх рівнях або за допомогою соціальної активності, спрямоване на зміну контекстів цих рішень, вважається ефективною довгостроковою стратегією недопущення насильства стосовно жінок. Результати досліджень показують, що із зростанням ґендерної рівності зменшується рівень насильства стосовно жінок⁵⁴.

Як самостійність жінок сприяє недопущенню насильства стосовно жінок

Участь жінок надзвичайно важлива для зміни обставин, що сприяють вчиненню насильства на загальносоціальному, інституційному, міжособистісному та індивідуальному рівнях. Збільшення рівня участі жінок у процесі ухвалення рішень може сприяти позитивним змінам у законодавстві, політичній сфері, сфері послуг, інституційній структурі і з часом – у соціальних нормах, приводячи таким чином до змін на соціальному рівні. На інституційному рівні участь жінок може привести до ухвалення нормативних положень та програм, які будуть сильно відрізнятися від тих, що існували до цього. Зокрема, представництво жінок збільшує увагу до питань, які стосуються повсякденного життя жінок, таких як, наприклад, насильство стосовно жінок⁵⁵. За результатами досліджень, існування вагомих і незалежних жіночих організацій має значний вплив на ініціювання значних змін у галузі законодавства та політики в тому, що стосується насильства стосовно жінок у всьому світі⁵⁶.

54 Волбі С., «Глобалізація та нерівність: складність та виклики сучасності». (Walby S., *Globalization and inequalities: Complexity and contested modernities*, Sage, 2009); «ООН-Жінки», Посібник з національних планів боротьби з насильством стосовно жінок (UN Women (2012), *Handbook for national action plans on violence against women*, New York): www.unwomen.org/fr/digital-library/publications/2012/7/handbook-for-national-action-plans-on-violence-against-women.

55 Звіт про світовий розвиток 2012: ґендерна рівність та розвиток (вересень 2011 р.) (*World Development Report 2012: Gender Equality and Development* (вересень 2011 року), World Bank, Washington, DC. See especially ch. 4 "Promoting women's agency", pp. 150–190).

56 Гтун М. та Велдон С. Л., «Громадянське суспільство як джерело прогресивних законодавчих змін: боротьба з насильством стосовно жінок у глобальній перспективі, 1975–2005 рр.» (Htun M. et Weldon S. L. (2012), *The civic origins of progressive policy change: combating violence against women in global perspective, 1975–2005*, *American Political Science Review*, vol. 106, no 3, pp. 548–569).

Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2014–2017 рр. містить заклик застосовувати подвійний підхід до досягнення гендерної рівності, який передбачає:

- ▶ конкретні методи та дії, в тому числі, за необхідності, позитивні дії, в критичних сферах з метою покращення становища жінок та досягнення гендерної рівності, а також просування, моніторинг та координацію;
- ▶ оцінювання процесу гендерного мейнстрімінгу в усіх законодавчих ініціативах і програмах⁵⁷.

Конкретні заходи, спрямовані на просування спроможності жінок, передбачені багатьма документами Ради Європи, зокрема Рекомендацією СМ/Rec(2007)17 Комітету міністрів державам-членам про стандарти та механізми гендерної рівності, що підкреслює важливість ухвалення методик для втілення стратегії комплексного підходу до гендерної рівності, зокрема розподілу бюджетних коштів з урахуванням гендерних питань, аналізу гендерного фактора та оцінювання гендерного впливу. Крім того, Рекомендація Rec(2003)3 Комітету міністрів державам-членам про збалансоване представництво жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень містить чіткі вказівки стосовно засобів досягнення цієї мети та закликає держави-члени забезпечити, щоб представлення як жінок, так і чоловіків у політичному та громадському житті було не нижче за 40%. Нарешті, Рекомендація Rec(2002)5 Комітету міністрів державам-членам про захист жінок від насильства, яка передувала Стамбульській конвенції, визначає важливі заходи для недопущення насильства стосовно жінок через надання самостійності.

До заходів, які можуть сприяти самостійності жінок, належать:

- ▶ розроблення законодавства та політики, спрямованих на подолання соціо-економічної нерівності в широкому сенсі та покращення статусу жінки в суспільстві (включення питання гендерної рівності до всіх напрямів державної політики), наприклад:
 - ▶ політика переходу від соціальної допомоги до професійної зайнятості, яка допомагає жінкам повернутися на ринок праці;
 - ▶ політика сприяння материнству, батьківству та покращення умов відпустки по догляду за дитиною для обох батьків;
 - ▶ податкові пільги для родин, які працюють, та для одиноких матерів;

57 Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2014–2017 рр. була затверджена Комітетом міністрів 6 листопада 2013 року. З її текстом можна ознайомитися за адресою: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/default_FR.asp

- ▶ спрощений доступ до соціального забезпечення / додаткових соціальних пільг для економічно незахищених жінок;
- ▶ заходи захисту працівників з неповною зайнятістю;
- ▶ зусилля, спрямовані на покращення рівноваги між сімейним і професійним життям;
- ▶ заохочення роботодавців, зокрема у приватному секторі, пропагувати участь жінок на ринку праці та проводити політику, яка визнає, що насильство становить перешкоду для професійної зайнятості жінок.

Гарний приклад роботи в напрямку забезпечення економічної самостійності жінок як засобу недопущення насильства стосовно них становить ініціатива з підвищення обізнаності, яка проводилася в Іспанії 2008 року під назвою «Підприємства за суспільство без насильства за гендерною ознакою» (*Empresas por una sociedad libre de violencia de género*). В рамках цієї ініціативи представників приватного сектора запросили до співпраці з урядом у двох сферах: залучення жертв до ринку праці та підвищення обізнаності суспільстві в цілому⁵⁸. Закон Іспанії про рівність між жінками та чоловіками (2007) зобов'язує підприємства просувати умови праці, спрямовані на запобігання сексуальному домаганню та переслідуванню. Підприємства зі штатом понад 250 осіб зобов'язані підготувати плани рівності, які охоплюють заходи з недопущення переслідування та сексуального домагання, хоча меншим підприємствам це також рекомендується. Профспілки вже тривалий час беруть участь у недопущенні та боротьбі з насильством стосовно жінок та з домашнім насильством у таких країнах, як Велика Британія та Ірландія.

Щоб установити зв'язок між політичним просуванням спроможності жінок та недопущенням насильства стосовно них, необхідно створити окремі платформи, які виражають інтереси жінок та наголошують на необхідності усунення насильства. Ці інтереси можуть бути викладені в рамках жіночих маніфестів, в яких висловлюється позиція жінок як політичної сили. Ці маніфести можуть бути підготовлені громадянськими організаціями та групами активістів перед проведенням виборів. Одним із прикладів застосування жіночих маніфестів є Албанія, де жінки мобілізувалися, щоб скласти свої вимоги до всіх політичних партій напередодні національних виборів у 2009 році, і розробили Національний маніфест албанських жінок, який містив конкретні цілі, пов'язані із захистом жінок від насильства. Жінки також можуть обирати своїх представників і створювати окремі жіночі мережі, які об'єднують жінок з різних партій. В деяких країнах жіночі групи, створені

58 Інформація про ініціативу доступна англійською мовою за адресою: http://sgdatabase.unwomen.org/searchDetail.action?request_locale=en.

в рамках національного парламенту, сприяли поданню законодавчих пропозицій, спрямованих на недопущення та подолання насильства стосовно жінок. Інший приклад жіночої мережі, яка активно лобіює зміни в суспільстві, – Конгрес жінок у Польщі⁵⁹. Цей соціальний рух, створений 2009 року, об'єднує жінок з усіх верств польського суспільства. Активісти борються за те, щоб проблеми жінок стали частиною політичних пріоритетів і добилися низки важливих змін у законодавстві та політичному житті.

59 www.kongreskobiet.pl/.

Висновок

Стамбульська конвенція призначена для недопущення всіх форм насильства стосовно жінок, зокрема насильства стосовно дівчат, і визначає заходи запобігання в рамках інтегрованого підходу, який також вимагає захисту жертв, переслідування правопорушників та розроблення комплексної політики. Глобальна відповідь насильству стосовно жінок можлива лише за умови впровадження всеосяжної і комплексної політики.

З огляду на це, Стамбульська конвенція містить детальний перелік положень, об'єднаних у главі, присвяченій недопущенню насильства (статті 12–17), що базуються на найновіших відомостях щодо ефективності заходів з недопущення насильства стосовно жінок, одержаних за результатами проведення досліджень його причин і наслідків, а також на підходах, уже перевірених на практиці в державах – членах Ради Європи та поза їхніми межами. Отже, Стамбульська конвенція може служити відправною точкою для розроблення заходів запобігання. Застосування положень конвенції до всіх форм домашнього насильства, зокрема насильства стосовно дітей та поганого поводження з особами літнього віку, не є обов'язковим, однак Стамбульська конвенція дає державам-членам змогу розширити перелік своїх превентивних заходів, щоб охопити ці форми насильства. Низка конкретних прикладів застосування заходів запобігання, описаних у цьому документі, показує, що хоча їх ефективність оцінена не повністю, ці заходи необхідно проводити та інвестувати в них, що дозволить значно зменшити рівень насильства стосовно жінок та домашнього насильства.

Чек-лист

Заходи з недопущення насильства найефективніші, коли їх проводять не окремо, а комплексно, в рамках глобальної відповіді насильству стосовно жінок. Стамбульська конвенція містить заклик до держав-членів щодо розроблення «інтегрованої політики», тобто «загальнодержавної ефективної, усеосяжної та скоординованої політики, яка охоплює всі відповідні заходи запобігання всім формам насильства та боротьби з усіма формами насильства». Важливо, щоб запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству насправді становило невід'ятну частину національної політики з цього питання, незалежно від того, передбачені ці заходи національним планом дій, національною стратегією або кількома взаємопов'язаними програмними документами.

Нижченаведений перелік можна використовувати для визначення того, чи різні вимоги, передбачені Стамбульською конвенцією в частині, що стосується недопущення, відображені в інтегрованій всеосяжній політиці щодо насильства стосовно жінок та домашнього насильства.

- Чи адаптовані заходи запобігання до всіх рівнів, зокрема загальносоціального, інституційного, рівня громади та індивідуального, щоб забезпечити недопущення різних шляхів, які можуть призвести до вчинення насильства (на основі такої екологічної моделі, як у Гейгеманн-Вайт, 2010 рік)?
- Чи націлені заходи недопущення на подолання гендерних стереотипів, наприклад, шляхом:
 - перегляду та внесення змін до законодавства, яке підсилює, зміцнює або в інший спосіб відтворює гендерні стереотипи?
 - проведення кампаній, розроблених з метою виклику соціальним нормам, що базуються на гендерних стереотипах, ставленню, за яким жертву вважають винною, та заохочення позитивних змін у поведінці, що охоплюють всі рівні суспільства?
 - співпраці з усіма засобами масової інформації для пропагування культури гендерної рівності та підвищення обізнаності про насильство стосовно жінок за гендерною ознакою, а також про його глибинні причини?

- проведення заходів з раннього втручання, що передбачають виховання дітей та молоді, як у рамках формальної освіти, так і за допомогою неформальних освітніх програм для однолітків, з метою просування прав жінок, запобігання формуванню ґендерних стереотипів та сприйняття насильства за ґендерною ознакою, а також покращення розуміння глибинних причин насильства за ґендерною ознакою та того, що являють собою здорові та шанобливі стосунки?
- Чи передбачаються заходи, в рамках яких чоловіків та хлопців залучають як головних ініціаторів позитивних змін на різних рівнях шляхом використання творчих та інтерактивних методик, що забезпечують активну участь аудиторії, та в рамках яких проводиться робота щодо запобігання насильству у співпраці з жіночими громадськими організаціями?
- Чи заходи недопущення підсилюють лідерство та здатність жінок ухвалювати рішення та діяти в економічній і політичній галузях, щоб протистояти впливові негативних ґендерних стереотипів та нерівності, через застосування подвійного підходу, який полягає у внесенні ґендерних питань до законодавства, політики та практичної роботи, при одночасному забезпеченні спеціалізованого втручання, що має охоплювати особливі потреби жінок, зокрема тих, які належать до вразливих груп ?
- Чи вживаються заходи для отримання перевірених і детальних (категоризованих) даних про ґендерну рівність та про насильство стосовно жінок за ґендерною ознакою, які охоплюють усі групи, особливо найвразливіші, з метою гарантування ефективності всіх заходів недопущення?

Ключові джерела Ради Європи

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція)

Рекомендація (2002)5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про захист жінок від насильства⁶⁰

Рекомендація Rec(2007)17 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про стандарти та механізми гендерної рівності⁶¹

Фінальна доповідь про заходи⁶² у рамках кампанії Ради Європи «Зупинимо домашнє насильство над жінками», 2006–2008 рр.

Подолання гендерних стереотипів

Доповідь Першої конференції Ради Європи мережі національних координаційних центрів з питань гендерної рівності «ЗМІ та образ жінки», 4–5 липня 2013 р., Амстердам⁶³

Компіляція внесків держав-членів щодо основних викликів та успішної практики в гендерній рівності та ЗМІ на національному рівні, Рада Європи, 2014 р.⁶⁴

Рекомендація CM/Rec(2007)13 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про комплексний гендерний підхід в освіті⁶⁵.

60 <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=280915>.

61 <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1215219&Site=CM>.

62 [www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/CAHVIO/EG-TFV\(2008\)6_complete_text_F.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/CAHVIO/EG-TFV(2008)6_complete_text_F.pdf).

63 www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/women_media/Les%20m%C3%A9dias%20et%20l'image%20de%20la%20femme,%20Amsterdam%20juillet%202013%20-%20Rapport%20abr%C3%A9g%C3%A9.pdf.

64 GEC(2014)8rev, Комісія гендерної рівності Ради Європи, «Компіляція внесків держав-членів щодо основних викликів та успішної практики в гендерній рівності та ЗМІ на національному рівні», Страсбург, 27 березня 2014 рік.

65 [wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec\(2007\)13&Language=lanFrench&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec(2007)13&Language=lanFrench&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75).

Реагування на потреби осіб, які стали вразливими внаслідок особливих обставин

Рекомендація Rec(2006)19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про політику підтримки позитивного батьківства⁶⁶

Рекомендація №R (94) 14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо послідовної та комплексної сімейної політики⁶⁷

Рекомендація №R (90) 2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо соціальних заходів із запобігання насильства в сім'ї⁶⁸

Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи 2011 року щодо надання медичних послуг, дружніх до дітей⁶⁹

Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи 2010 року щодо правосуддя, дружнього до дітей⁷⁰ (доступні принаймні 22 мовами держав-членів Ради Європи)

Керівні принципи політики Ради Європи щодо комплексних національних стратегій із захисту дітей від насильства⁷¹

Рекомендація CM/Rec(2008)4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про сприяння інтеграції дітей-мігрантів або дітей з еміграційного середовища⁷²

База даних методик та кращих практик із захисту прав ромського населення⁷³

Залучення чоловіків та хлопців

Публікації Ради Європи про роль чоловіків, зокрема про роботу з кривдниками, які вчинили акти домашнього насильства⁷⁴

66 [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2006\)19&Language=lanFrench&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2006)19&Language=lanFrench&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75).

67 <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=534790&SecMode=1&DocId=515700&Usage=2>.

68 <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=569803&SecMode=1&DocId=589922&Usage=2>.

69 http://wcd.coe.int/t/dghl/standartsetting/childjustice/source/GuidelinesChildFriendlyJustice_FR.pdf.

70 www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Source/GuidelinesChildFriendlyJustice_fr.pdf.

71 www.coe.int/t/dg3/children/news/guidelines/Recommendation%20CM%20protection%20of%20children%20_FRA_BD.pdf.

72 <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1253467&Site=CM>.

73 <http://goodpracticeroma.ppa.coe.int/fr>.

74 www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/documentation_studies_publications_FR.asp?

Підвищення спроможності жінок

Рекомендація (2003)3 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про збалансоване представництво жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень.⁷⁵

Позитивна діяльність держав – членів Ради Європи у галузі рівності між жінками та чоловіками, Фінальна доповідь про діяльність групи спеціалістів по позитивній діяльності в сфері забезпечення рівності між жінками та чоловіками (EG-S-PA), 2000⁷⁶

Практика Європейського суду з прав людини

Вибрані рішення Європейського суду з прав людини в галузі запобігання та боротьби з насильством стосовно жінок та домашнім насильством містяться на сайті Стамбульської конвенції⁷⁷.

Відділ преси Європейського суду з прав людини регулярно публікує огляд справ по насильству стосовно жінок⁷⁸.

75 [wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2003\)3&Language=lanFrench&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2003)3&Language=lanFrench&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383).

76 [www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/women-decisionmaking/EG-S-PA\(2000\)7_fr.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/women-decisionmaking/EG-S-PA(2000)7_fr.pdf).

77 www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/default_FR.asp?

78 www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_FRA.pdf.

Бібліографія

- Albarracin D., *New gender-based violence law has workplace implications*, 2005.
- Banque mondiale, *World Development Report 2012: Gender Equality and Development* (2011), Washington DC, 2011.
- Berkowitz A., *Working with men to prevent violence against women: an overview (part one)*, Applied Research Forum, National Online Resource Center on Violence Against Women, 2004.
- Bodelón E., «*De la violence domestique à la violence fondée sur le genre. Modifications et caractéristiques de l'approche de la violence fondée sur le genre dans le système judiciaire espagnol*», in Antal I., Roth M. et Creazzo G. (dir.), 2012; *Behind Closed Doors. Domestic Violence and the Justice System*, Cluj University Press, Cluj-Napoca (en roumain).
- Care International, *The Young Men Initiative: Engaging Young Men in the Western Balkans in Gender Equality and Violence Prevention: A Case Study*, Care International, Banja Luka, Bosnie-Herzégovine, 2012.
- Commission européenne, *Étude de faisabilité visant à évaluer les possibilités, les opportunités et les besoins en termes d'harmonisation des législations nationales relatives à la violence contre les femmes, à la violence contre les enfants et à la violence fondée sur l'orientation sexuelle*, Office des publications de l'Union européenne, Luxembourg, 2010.
- Conseil de l'Europe, *Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique et son rapport explicatif*, Éditions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2011.
- Conseil de l'Europe, *Femmes et journalistes d'abord. Réaliser la démocratie dans les faits, faire du journalisme de qualité, en finir avec les stéréotypes de genre*, manuel élaboré par Mme Joke Hermes, Strasbourg, 2013.
- Conseil de l'Europe, *Rapport de la 1re Conférence du Conseil de l'Europe du réseau des points de contact nationaux sur l'égalité entre les femmes et les hommes, «Les médias et l'image de la femme»*, Strasbourg, 2013.
- Conseil de l'Europe, *Stratégie 2014–2017 pour l'égalité entre les femmes et les hommes*, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2014.
- Conseil de l'Europe, *Étude analytique des résultats du 4e cycle de suivi de la mise en œuvre de la Recommandation Rec(2002)5 sur la protection des femmes contre*

la violence dans les États membres du Conseil de l'Europe, réalisée par Carol Hagemann-White, Strasbourg, 2014.

Conseil de l'Europe, «Sensibilisation à la violence à l'égard des femmes: article 13 de la Convention d'Istanbul», texte faisant partie d'une série de documents sur la Convention d'Istanbul, Strasbourg, 2014.

Conseil de l'Europe, «Compilation des contributions des États membres sur les principaux défis et les bonnes pratiques sur l'égalité entre les femmes et les hommes et les médias au niveau national», Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2014.

Conseil de l'Europe et Amnesty International, «La Convention d'Istanbul: un outil pour mettre fin aux mutilations génitales féminines», Varsovie, 2014.

Cook R. et Cusack S., *Gender stereotyping: transnational legal perspectives*, University of Pennsylvania Press, Philadelphie, 2010.

DFID, *Guidance Note 2: A Practical Guide on Community Programming on Violence against Women and Girls*, CHASE Guidance Note Series, département du Développement international, Royaume-Uni, 2012.

Eckman *et al.*, *Exploring Dimensions of Masculinity and Violence*, ICRW et Care International, 2007.

EIGE, *The study to identify and map existing data and resources on sexual violence against women in the EU*, Office des publications de l'Union européenne, Luxembourg, 2012.

EIGE, *Study on 'Collection of methods, tools and good practices in the field of domestic violence (area D of Beijing Platform for Action)' – Awareness-raising*, Office des publications de l'Union européenne, Luxembourg, 2013.

EIGE, *Study on 'Collection of methods, tools and good practices in the field of domestic violence (area D of Beijing Platform for Action)' – Training*, Office des publications de l'Union européenne, Luxembourg, 2013.

End Violence Against Women, *A Different World is Possible: A Call for Long-Term and Targeted Action to Prevent Violence against Women and Girls*, End Violence against Women Coalition, Londres, 2011.

FNUAP, *Partnering with men to end gender-based violence: Practices that work from Eastern Europe and Central Asia*, Fonds des Nations Unies pour la population, New York, 2009.

Hagemann-White C. *et al.*, «Factors at play in the perpetration of violence against women, violence against children and sexual orientation violence – A multi-level interactive model» («Facteurs qui entrent en ligne de compte en ce qui concerne la perpétration d'actes de violence»), in Commission européenne, *Étude de faisabilité visant à évaluer les possibilités, les opportunités et les besoins en termes*

d'harmonisation des législations nationales relatives à la violence contre les femmes, à la violence contre les enfants et à la violence fondée sur l'orientation sexuelle, Office des publications de l'Union européenne, Luxembourg, 2010.

Heise L., «Violence against women: an integrated, ecological framework», *Violence Against Women*, 1998, vol. 4 n° 3, p. 262–290.

Heise L., *What works to prevent partner violence? An evidence overview*, STRIVE Research Consortium, London School of Hygiene and Tropical Medicine, Londres, 2011.

Htun M. et Weldon S.L., «The civic origins of progressive policy change: combating violence against women in global perspective, 1975–2005», *American Political Science Review*, 2012, vol. 106, n° 03, p. 548–569.

Johansen E. *et al.*, «What works and what does not: A discussion of popular approaches for the abandonment of female genital mutilation», *Obstetrics and Gynecology International*, volume 2013, 2013.

Kelly L. et Lovett J., «Exchange of good practices on gender equality: awareness-raising activities to fight violence against women and girls», document de discussion – Royaume-Uni, Commission européenne (Justice), 7–8 février 2012, Royaume-Uni, 2012.

Onu Femmes, *Manuel sur les plans nationaux de lutte contre la violence à l'égard des femmes*, New York, 2012.

Organisation mondiale de la santé/London School of Hygiene and Tropical Medicine, *Prévenir la violence exercée par des partenaires intimes et la violence sexuelle contre les femmes: intervenir et produire des données*, OMS, Genève, 2010.

Sandell, K., *Swedish measures to combat men's violence against women*, Comments paper – Exchange of good practices on gender equality – Measures to fight violence against women, Madrid, 16–17 avril 2013.

Scambor E., Wojnicka K. et Bergmann N. (dir.), *The role of men in gender equality – European strategies and insights*, Office des publications de l'Union européenne, Luxembourg, 2013.

Stanley N. *et al.*, *Men's talk: research to inform Hull's social marketing initiative on domestic violence*, School of Social Work, University of Central Lancashire, 2009.

Walby S., *Globalization and inequalities: Complexity and contested modernities*, Sage, 2009.

Zero Tolerance, *Briefing: primary prevention*, 2010.

Стаття 12. Загальні зобов'язання

1. Сторони вживають необхідних заходів для заохочення змін у соціальних і культурних моделях поведінки жінок та чоловіків з метою викорінення упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності жінок або на стереотипних ролях жінок та чоловіків.
2. Сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для запобігання всім формам насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, будь-якою фізичною або юридичною особою.
3. Будь-які заходи, ужиті згідно із цією главою, повинні враховувати та спрямовуватися на особливі потреби осіб, які стали вразливими внаслідок особливих обставин; у центрі таких заходів повинні бути права людини та всіх жертв.
4. Сторони вживають необхідних заходів для заохочення всіх членів суспільства, особливо чоловіків і хлопців, активно сприяти запобіганню всім формам насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.
5. Сторони забезпечують, щоб культура, звичай, релігія, традиція або так звана «честь» не розглядалися як виправдання будь-яких актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.
6. Сторони вживають необхідних заходів для заохочення програм та діяльності для надання жінкам самостійності.

ВІЛЬНІ ВІД СТРАХУ. ВІЛЬНІ ВІД НАСИЛЛЯ

SAFE FROM FEAR. SAFE FROM VIOLENCE

www.coe.int/web/stop-violence-against-women-ukraine

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона включає в себе 47 держав-членів, 28 з яких є членами Європейського Союзу. Усі держави – члени Ради Європи підписали Європейську конвенцію з прав людини – договір, спрямований на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини контролює дотримання Конвенції у державах-членах.

